

MENDELOVA UNIVERZITA V BRNĚ

Fakulta regionálního rozvoje a mezinárodních studií

**Zahraniční politika Bushovy a Obamovy
administrativy a spolupráce s EU**

Diplomová práce

Autorka: Gabriela Faltusová

Vedoucí práce: Mgr. Martin Hrabálek, Ph.D.

Brno 2016

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci „*Zahraniční politika Bushovy a Obamovy administrativy a spolupráce s EU*“ vypracovala samostatně a veškeré použité prameny a informace jsou uvedeny v seznamu použité literatury. Souhlasím, aby moje práce byla zveřejněna v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách ve znění pozdějších předpisů, v souladu s platnou Směrnicí o zveřejňování vysokoškolských závěrečných prací.

Jsem si vědoma, že se na moji práci vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., autorský zákon, a že Mendelova univerzita v Brně má právo na uzavření licenční smlouvy a užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 Autorského zákona. Dále se zavazuji, že před sepsáním licenční smlouvy o využití díla jinou osobou (subjektem) si vyžádám písemné stanovisko univerzity o tom, že předmětná licenční smlouva není v rozporu s oprávněnými zájmy univerzity, a zavazuji se uhradit případný příspěvek na úhradu nákladů spojených se vznikem díla, a to až do jejich skutečné výše.

V Brně dne 22. prosince 2016

Gabriela Faltusová

Poděkování

Ráda bych poděkovala zejména vedoucímu mé diplomové práce, Mgr. Martinovi Hrabálkovi, Ph.D. za cenné rady a konzultace při zpracování této práce. Dále bych ráda poděkovala svému příteli, rodině a přátelům za trpělivost a dlouhodobou podporu.

Abstrakt

FALTUSOVÁ, G. *Zahraniční politika Bushovy a Obamovy administrativy a spolupráce s EU*, Diplomová práce. Brno, 2016.

Práce pojednává o zahraniční politice Bushovy a Obamovy administrativy s důrazem na specifika spolupráce s Evropskou unií. Cílem práce je popsat rozdíly mezi Bushovou a Obamovou administrativou s využitím komparativní analýzy. Byly zjištěny signifikantní rozdíly mezi oběma administrativami a popsány způsoby, pomocí kterých bylo dosaženo změn v americké zahraniční politice.

Klíčová slova

Barack Obama, George W. Bush, Spojené státy, Evropská unie, zahraniční politika, analýza zahraniční politiky, administrativa, komparativní analýza

Abstract

FALTUSOVÁ, G., *Foreign policy of Bush and Obama administrative and the cooperation with EU*, Diploma thesis. Brno, 2016.

This thesis discusses the foreign policy of Bush and Obama administration with emphasis on the specific cooperation with the European Union. The aim of this thesis is to describe the difference between Bush and Obama administration using comparative analysis. There were found significant differences between these two administrations and further discussed ways which lead to the changes of the American foreign policy.

Keywords

Barack Obama, George W. Bush, The United States of America, European Union, foreign policy, foreign policy analysis, administration, comparative analysis

Obsah

1. Úvod	1
2. Cíl a metodika práce.....	3
3. Teoretická část	5
1.1 Zahraníční politika a její analýza (Foreign policy analysis)	5
1.1.1 Realismus v zahraniční politice	6
1.1.2 Behaviorismus a Neorealismus.....	7
1.1.3 Pluralismus a další směry.....	8
1.1.4 Pojetí moci v zahraniční politice.....	9
4. Americká zahraniční politika	10
1.2 Spojené státy jako „Soft power“	10
1.3 Izolacionismus vs. Internacionalismus.....	12
1.4 Unilateralismus vs. Multilateralismus.....	13
1.5 Vývoj americké zahraniční politiky	15
1.6 Hlavní představitelé americké zahraniční politiky.....	16
5. Kooperace mezi EU a Spojenými státy	21
6. Komparace Obamovy a Bushovy administrativy v otázce tvorby zahraniční politiky	24
1.7 Tvorba zahraniční politiky za Bushovy administrativy	26
1.7.1 Bushova doktrína a další charakteristiky jeho zahraniční politiky	28
1.8 Tvorba zahraniční politiky za Obamovy administrativy.....	32
1.8.1 Progresivismus v americké politice	35
1.8.2 Obamova prezidentská kampaň	35
1.8.3 Bezpečnostní dimenze	38
1.8.4 Politicko-kooperativní dimenze	53
1.8.5 Ekonomická dimenze.....	55

7. Závěr	58
8. Seznam použitých zdrojů	63

1. Úvod

Americká zahraniční politika se od nepaměti snažila zabránit dominanci kterékoliv země nad strategickými centry v Evropě a Asii. Spojené státy za tímto účelem bojovaly ve dvou světových válkách a více než čtyři desítky let setrvaly ve Studené válce se Sovětským svazem. V éře po druhé světové válce se aktivně zapojovaly do mezinárodních záležitostí, do značné míry motivovány bojovat proti komunistickému hnutí Sovětského svazu a Číny, a převzaly hlavní iniciativu při založení Spojených národů a Severoatlantické aliance. Poslední vážná výzva o teritoriální dominanci nad Eurasíí skončila zhroucením Sovětského svazu a primární cíl americké zahraniční politiky byl tedy završen. Spojené státy se staly jedinou vojenskou supervelmocí s vedoucím postavením ve světové ekonomice. Konec studené války donutil Spojené státy přeorientovat svou zahraniční politiku s Ruskem, podporovat ve světě demokratizační procesy, ekonomický rozvoj a udržovat vřelé vztahy se svými evropskými spojenci. Jejich absolutní světová dominance se ale zdá být vlivem dalších aktérů narušena a Spojené státy tak čelí otázce, jakou roli ve světovém dění chtějí hrát.

Spojené státy a Evropská unie tvoří dohromady nejkompexnější světové partnerství, které je motivováno sdílením liberálních a demokratických zásad, jejich výjimečnými obchodními vztahy a společným čelením strategickým hrozbám, včetně mezinárodního terorismu, zhroucených států, zbraní hromadného ničení a klimatických změn. Když se Barack Obama stal novým americkým prezidentem v roce 2009, Evropané doufali, že vzájemné partnerství mezi oběma kontinenty bude po Bushově éře opět obnoveno. Po ratifikaci Lisabonské smlouvy nová Obamova administrativa doufala, že bude Evropská unie efektivnějším a lepším partnerem. Nicméně na konci Obamova druhého volebního období je jasně patrné rozčarování ze současného stavu transatlantických vztahů: po jeho strategickém obratu směrem k Asii se Evropané cítili být odstrčení a na okraji amerického zájmu.

Obama byl podle mnohých naivním vizionářem, který se příliš soustředil na domácí agendu a učinil příliš mnoho chyb v té zahraniční. Obamova administrativa zdědila po svém předchůdci Bushovi několik břemen, se kterými se slíbil vypořádat, včetně

pokračující války v Iráku, vojenské intervence v Afghánistánu či kontroverzní věznice v Guantanámu. Obamovo úsilí o rozšiřování liberálního řádu přineslo své ovoce v obnově vztahů s Kubou a dosažení mezinárodní dohody o íránském jaderném programu, přesto se jeho administrativě soustavně nedařilo plnit sliby stanovené v jeho inspirativních projevech o podobě světového řádu, za které obdržel Nobelovu cenu míru.

Tato diplomová práce je aktuální vzhledem k reflexi současného dění na americké politické scéně. Vítězství republikánského kandidáta Donalda Trumpa v prezidentských volbách vyvolalo četné diskuze, nakolik bude Obamův odkaz zachován, včetně jeho klíčových úspěchů, jakými byla Íránská dohoda o jaderném programu, Pařížská dohoda, TTIP a další.

2. Cíl a metodika práce

Práce se opírá především o literární rešerši primárních a sekundárních zdrojů a je rozdělena na čtyři hlavní části. V první části je teoreticky vymezena samotná analýza zahraniční politiky a směry, které formulovaly americkou zahraniční politiku. Kromě toho je pozornost soustředěna na pojetí moci v zahraniční politice.

Druhá část práce se zaměřuje konkrétně na americkou zahraniční politiku a na vysvětlení konceptů a myšlenkových směrů ovlivňující její vývoj, včetně antitetických pojmů jako jsou unilateralismus a multilateralismus, izolacionismus a internacionalismus a dále koncepty „soft/smart power“. V kapitole je rovněž vzhledem k zaměření práce stručně ilustrován vývoj americké zahraniční politiky s ohledem na klíčové události, včetně pádu Sovětského svazu a teroristických útoků 11. září, které změnily klasickou geopolitiku. Dále je pozornost soustředěna na představitele americké zahraniční politiky, jejich úlohu a další nástroje formující zahraniční politiku.

Třetí část práce se věnuje specifikům vzájemného vztahu mezi Spojenými státy a Evropskou unií. Ambivalentní charakter transatlantického partnerství je vysvětlen pomocí vnitřního vývoje států a jejich rolí v mezinárodním systému. Dále je zde vymezen stručný přehled právních dokumentů definující vzájemné vztahy a motivy pro ekonomickou spolupráci.

Poslední čtvrtá část se věnuje samotné komparaci Obamovy a Bushovy administrativy. Pozornost je věnována percepci důvěry v oba dva americké prezidenty u zemí Evropské unie. V jednotlivých kapitolách jsou dále rozebrány konkrétní akce, které rozlišily zahraniční politiku obou amerických prezidentů. Je zde vysvětlen pojem Bushova doktrína, co znamenalo její použití při intervenci do Afghánistánu a Iráku a její současné implikace. Dále je pozornost věnována Obamově prezidentské kampani a specifikům jeho administrativy. Vysvětlen je zde i pojem progresivismus, se kterým bylo jeho prezidentství spojováno. Na činnost Obamovy administrativy je nahlíženo z více dimenzí. V bezpečnostní dimenzi je důraz kladen kromě vývoje situace v Afghánistánu a Iráku i na klíčový vztah s dlouholetým americkým rivalem Íránem a komplikované vztahy s Ruskem. Zmíněna je i kontroverzní vojenská intervence v Libyi, občanská válka v Sýrii a boj proti Islámskému státu. Obamův postup při řešení syrské občanské války je podle

analytiků označován jako nevhodný, neboť vytvořil příležitost pro Rusko a Írán vstoupit do sféry politického vlivu jako silnějších aktérů. Politicko-kooperativní dimenze se věnuje především britskému referendu a postoje Obamy vůči jeho výsledku, ale v neposlední řadě je zmíněna i Pařížská dohoda, průlomový dokument v rámci Rámcové úmluvy OSN o změně klimatu. Ekonomická dimenze Obamovy administrativy je vyjádřena zejména pomocí Transatlantického obchodního a investičního partnerství.

V práci je využita metoda deskriptivní k určení obsahového rámce práce a dále metoda analytická pro vyvození dílčích závěrů. Pro stanovení odpovědi na výzkumnou otázku byla využita metoda komparativní analýzy mezi zahraniční politikou předchozí administrativy George W. Bushe a administrativou Baracka Obamy. Komparativní analýza bude vysvětlena na přístupu ke spolupráci s Evropskou unií, ale i na základě bezpečnostních, politicko-kooperativních či ekonomických aspektů. V práci budou popsány teoretické přístupy, ke kterým se oba prezidenti kloní a jaké charakteristiky zahraniční politiky jsou pro ně typické.

Vzhledem k pozitivním očekávání světa a EU, která byla vkládána do Obamovy administrativy na počátku jeho volebního období, byla položena výzkumná otázka: Jak se změnila zahraniční politika Obamovy administrativy oproti Bushově administrativě?

3. Teoretická část

1.1 Zahraniční politika a její analýza (Foreign policy analysis)

Zahraniční politiku lze definovat jako strategii nebo přístup zvolený národní vládou k dosažení svých cílů v rámci vztahů s externími entitami (Smith, Hadfield a Dunne 2012, s. 14). Rozvoj zahraniční politiky v zemi je ovlivněn domácími faktory, jako je například smýšlení místních politiků, chování jiných států v mezinárodním prostředí, či geografická příslušnost k určitému geopolitickému celku. Podstatu zahraniční politiky tvoří jak diplomacie, tak i obchodní jednání a kulturní výměny mezi mezinárodními aktéry. Jádrem oblasti je zkoumání rozhodování, jednotlivé rozhodovací pravomoci, procesy a podmínky, které mají vliv na zahraniční politiku a výsledky těchto rozhodnutí (Alden a Aran 2012, s. 1, Encyclopædia Britannica 2016).

Analýza zahraniční politiky se vyvinula jako samostatná oblast v rámci oboru mezinárodních vztahů, primárně zaměřená čistě na vztahy mezi různými státními aktéry. Zatímco se mezinárodní vztahy věnují zejména interpretaci obecných rysů mezinárodního systému, analýza zahraniční politiky se zajímá hlavně o aktuální stav a zdroje rozhodování. Analytici se rovněž snaží být normativní, v některých případech se dokonce snaží o zlepšení vzájemných vztahů mezi státními aktéry (Alden 2011).

Analýza zahraniční politiky, anglicky Foreign Policy Analysis, se věnuje zejména souvislostem mezi hlavními činiteli a záměry, rovněž také mezi rozhodovacími procesy a jejich důsledky. Důraz je kladen především na analýzu jednotlivých motivů zahraniční politiky státu a dílčích činitelů v mezinárodních vztazích. Analýza zkoumá, jaký mají jednotlivé subjekty a procesy vliv na rozhodovací proces. Na základě tohoto přístupu se analýza zabývá hranicemi vnějšího prostředí mezi státy, ale i analýzou interního domácího prostředí s dalšími subnárodními zdroji vlivu (Eichler 2011, s. 21, Alden 2011).

Analýza rovněž rozšiřuje svůj záběr směrem k nestátním aktérům jako například nadnárodní korporace, které vlivem globalizace ovlivňují zahraniční politiku čím dál více. Dělí se podle toho, zda je větší důraz kladen na vliv strukturálních faktorů (omezení vyplývající z mezinárodního systému) či na vliv lidského faktoru (role individuální volby v utváření mezinárodního systému). V mnoha ohledech analýza čerpá

z konstruktivistických tradic a snaží se o předvídání klíčových poznatků. S dalšími politicky orientovanými vědními obory se analýza snaží využívat vědeckých postupů k pochopení jevů. Využívá se zejména metodologických přístupů pracujících s racionální volbou, lidskou psychologií a organizačními studii. Zároveň jsou pro analýzu stejně jako u diplomatických studií využívány historické metody (Alden 2011).

Pro pochopení mezinárodních vztahů a rozhodovacího procesu v zahraniční politice je důležité představit několik základních myšlenkových směrů, které formulovaly a formulují americkou zahraniční politiku. Po několik dekad byly nejprominentnějšími politickými ideologiemi realismus, idealismus a neokonzervatismus. Kromě těchto myšlenkových směrů existují i další, jako je například neorealismus či neoliberalismus. Prezident Spojených států, jeho poradci a další entity podílející se na rozhodování v zahraniční politice, udávají volbou preferovaného chování charakter zahraniční politiky.

1.1.1 Realismus v zahraniční politice

Realismus je základním myšlenkovým směrem v mezinárodní politice (Smith, Hadfield a Dunne 2012, s. 35). Realismus jako takový vznikl jako reakce na krizi v meziválečném prostředí, která vyústila ve 2. světovou válku, a na dříve převládající myšlenkový proud idealismu (utopického liberalismu), který podporoval myšlenku univerzálního mírového řádu. V analýze zahraniční politiky je stát a jeho interakce s ostatními státy vyjádřen prostřednictvím přímých bilaterálních vztahů nebo prostřednictvím multilaterálních organizací (např. OSN). Podle realismu jsou politiky určované nejsilnějšími skupinami (tedy těmi nejbohatšími s největším vlivem), v současné době jsou to silné mocnosti jako jsou Spojené státy nebo Čína (Smith, Hadfield a Dunne 2012, s. 37). V souladu s realistickým paradigmatem, vidí analýza stát jako unitárního aktéra. Podle ní není nutné analyzovat jednotlivé části vládnoucích skupin za účelem posouzení zahraniční politiky státu, klíčový je národní zájem. Hans Morgenthau definuje národní zájem jako synonymum moci a jako nejlepší měřítko schopnosti státu k dosažení svých cílů. To, jak je národní zájem stanoven a realizován, má zásadní význam pro pochopení jednání států v mezinárodních záležitostech. Realisté tvrdí, že charakter mezinárodního systému, to znamená jeho fundamentální anarchická povaha, je nejdůležitějším vodítkem pro výklad zahraniční politiky. Bezpečnost a snaha státu posílit své materiální bohatství staví stát do konkurenčního prostředí s ostatními státními aktéry a limituje možnost mezinárodní

spolupráce. Moc je v tomto pojetí založená na vojenské moci, která je klíčovým determinanem schopnosti státu vést úspěšnou zahraniční politiku. Další důležité aspekty jsou geografická poloha, materiální zdroje a demografie. Realisté věří, že zahraniční politika všech států je v souladu s těmito základními parametry, proto je nutné studovat vliv struktury mezinárodního systému na relativní moc států pro pochopení rozhodovacích procesů (Alden 2011).

1.1.2 Behaviorismus a Neorealismus

Původní studie zahraniční politiky v 50. a 60. letech minulého století byly explicitně zaměřené na využívání realismu jako výchozího myšlenkového proudu v mezinárodních vztazích. Spíše než na zkoumání výsledků rozhodování v zahraniční politice, se behavioristé snažili pochopit proces samotného rozhodování a rovněž se zaměřovali na zkoumání prostředí, ve kterém se formují různé politicky aktivní skupiny. Zejména se jednalo o odborníky, jako Robert Jervis, Harold a Margaret Sprout, kteří zkoumali úlohu jednotlivých rozhodujících činitelů a doprovodných vlivů, které tato rozhodnutí doprovázela. Tento důraz na konkrétní individuální činitele vedl k zaměření na psychologické a kognitivní faktory jako vysvětlující zdroje výběru zahraniční politiky. Jervis například tvrdil, že psychické dispozice vůdce a kognitivní limity ovlivňují samotné rozhodování vůdce. Pro behavioristy představovala lidská přirozenost něco, co se vymyká běžnému pozorování, zaměřili se na fakta, která byla možná dokázat pomocí pozorování. Výsledkem byla komplexní kritika mnoha z klíčových poznatků o zahraniční politice nalezených v tradičním realistickém pojetí, zejména kritika normativnosti a využívání analýzy historických událostí. Na druhou stranu behavioristé nebyli schopni vyvrátit základní teoretické předpoklady realismu, zaměřili se pouze na kritiku metodologie. Je proto diskutabilní, nakolik zařadit behaviorismus jako samostatný směr či pouze nástroj pro vývoj vědy (Alden 2011).

Neorealismus jako směr navazuje na realismus, zároveň čerpá z některých poznatků behaviorismu. Podle Waltze jsou státy archetypální černé skříňky, jejichž preference jsou modelovány primárně podle rozdělení moci v mezinárodním systému. Připouští, že na mezinárodní politiku mají vliv kromě států i nestátní aktéři. Soustředí se na ekonomické otázky a jejich vliv na mezinárodní vztahy. Důležitá je opět myšlenka státu jako anarchické entity a bezpečnostního dilematu. Bezpečnostní dilema představuje prostředí,

kde spolu koexistují státy bez jakékoliv zastřešující moci a za účelem přežití zvětšují svou vojenskou moc vedoucí ke spirálovitému efektu. Tento proces končí v případě ekonomického vyčerpání státu nebo eskalací konfliktu. Podle Eichlera (2011, s. 21) neorealismus vysvětluje úlohu státu jako homogenního aktéra, který sleduje své bezpečnostní zájmy a funguje jako tzv. *security maximiser*. Cílem tří nejsilnějších evropských států (SRN, Francie, Velká Británie) je tak podle tohoto směru vyvážit americký vliv na světovou politiku (Karlson 2004, Waltz 1979).

1.1.3 Pluralismus a další směry

Zatímco předchozí přístupy se snažily pochopit analýzu zahraniční politiky skrze strukturu mezinárodního systému a rozhodovacího procesu uvnitř států, pluralismus zavádí nové prostředky k interpretaci zahraniční politiky. Pluralisté vyvrátili přesvědčení, že státy tvoří jediné významné aktéry v mezinárodní politice a že přinejmenším od 70. let minulého století dochází k navyšování důležitosti vazeb mezi státními a nestátními subjekty. Byl rozpoznán vliv nadnárodních společností na vytváření zahraniční politiky například vlivem finančních zdrojů či nevládních organizací schopností mobilizovat hlasy. Toto prostředí komplexní provázanosti účinně snižuje rozsah působení státu v zahraniční politice. „Dvouúrovňová hra“ Roberta Putnama se snaží o zachycení významu vzájemné komplexní provázanosti vlivu nestátních subjektů na zahraniční politiku rozhodovacích činitelů. Rozhodovací proces podle něj zahrnuje jak domácí politickou sféru, kde činitelé udávají soubor pravidel a zájmů, a mezinárodní sféru, kde platí jiný soubor pravidel a zájmů. Balancování mezi logikou a požadavky obou arén tvoří ústřední dilema při tvorbě zahraniční politiky (Alden 2011).

Podle Eichlera (2011, s. 21) měly na vznik analýzy zahraniční politiky vliv tři myšlenkové směry. Kromě výše zmíněného neorealismu se jedná ještě o liberální institucionalismus a konstruktivismus. Liberální institucionalismus vyzdvihuje význam mezinárodních institucí a mezinárodní spolupráci. Předpokládá, že demokratické státy dávají přednost míru, a že výzvy globalizovaného světa jako jsou zbraně hromadného ničení, terorismus a konflikty regionálního charakteru vyžadují pro jejich řešení mezinárodní spolupráci. Mezinárodní instituce pak fungují jako moderátoři mezinárodního napětí.

Konstruktivismus je kritickou teorií zkoumající chování státu v rámci struktury. Podle této teorie je poznání reality determinováno onou strukturou. Aktéry v mezinárodních vztazích nejsou jen státy, ale i jedinci a instituce. Identita a zájem státu nejsou předem určené, ale jsou definovány ideovými strukturami, ve kterých státy existují. Konstruktivismus se zaměřuje spíše než na porozumění na vysvětlení sociální reality. Vedoucím představitelem je Alexandr Wendt, který říká, že stát je dominantním aktérem v mezinárodních vztazích a definuje svou bezpečnost podle vlastních zájmů. Používá pojem anarchie, která je vytvářena státy v rámci struktury a procesů systému. V tomto systému jsou státy schopny vytvořit kooperační systém a překonat tak bezpečnostní dilema (Karlson 2007, Drulák 2010).

1.1.4 Pojetí moci v zahraniční politice

V tradičním pojetí je stát anarchický, státy proti sobě existují v přímé konkurenci a snaží se o dosažení vlastní bezpečnosti a zajištění materiálních potřeb. Spolupráce mezi jednotlivými státy je pouze taktická a je omezena na selektivní aliance vlastního zájmu. Jedná se zejména o bezpečnostní dilema, které výrazně převažuje, a nutí státy zvyšovat pocit bezpečí pomocí zvyšování akvizice zbraní a dalších obranných opatření, což další státy pouze inspiruje k přijetí podobné strategie. Tento fenomén udržuje státy v obecném pocitu nejistoty mezi všemi státy. Centrum moci je v ekonomické převaze a vojenské síle, které určují úspěšnou zahraniční politiku. Moc je definována jako schopnost jednoho státu přimět další stát, aby přijal opatření, která jsou výhodná pro první stát. Podle Christophera Hilla existují tři způsoby interpretace role moci v zahraniční politice: jako cíl sám o sobě, jako prostředek k dosažení cíle a jako kontext, v němž stát působí. Existují dva základní způsoby, jak tohoto dosáhnout: skrze přímé akce (síly nebo nátlaku) nebo prostřednictvím nepřímých akcí (vliv nebo přesvědčování). Nátlak může představovat různé demonstrace síly, jako je například mobilizace ozbrojených sil nebo skutečné vojenské invaze, dále i široce strukturovaná obchodní embarga etc. Přesvědčování zahrnuje především diplomatické prostředky, apeluje na racionálnost či na univerzálně platné principy (např. historické partnerství či kulturní příbuznost). Joseph Nye označuje schopnost státu přesvědčit ostatní státy jako „soft power“, zatímco donucovací prostředky jako „hard power“ (Nye 2011, s. 25, Alen 2011).

4. Americká zahraniční politika

Americká zahraniční politika vychází z konceptu demokratického liberalismu (Skoupý 2009, s. 22). V tomto demokratickém systému jsou uznávána a chráněna práva jednotlivce, důraz je kladen na osobní svobodu a soukromé vlastnictví, výkon politické moci je omezen na právní stát (English Oxford Living Dictionaries 2016).

Na americkou zahraniční politiku a její utváření má vliv celá řada idejí a myšlenkových proudů jako je například idea rovnostářství, která vyjadřuje snahu o rovné příležitosti pro každého. Dále podpora myšlenky pluralismu jednotlivců a skupin, jež usilují o různé cíle. Neméně důležitý je i princip legalismu, který dává přednost konflikty řešit právní cestou, ovšem je otázkou na kolik je tento princip reálně dodržován, vezmeme-li v úvahu případ intervence v Kosovu a Iráku (Skoupý 2009, s. 22).

Historický vývoj dal Spojeným státům výjimečné postavení ve světové zahraniční politice, proto je všeobecně podporována představa, že nejvhodnějším systémem pro všechny země na světě je právě demokratický liberalismus. Americká zahraniční politika v návaznosti na tento fakt osciluje mezi pojetím idealistů a realistů, podle toho, do jaké míry by měla odrážet pouze americké zájmy či vyšší morální cíle. Idealisté jsou přesvědčeni o výjimečnosti americké politiky a prosazují názor, že by americké hodnoty měly být sdíleny na univerzální úrovni s prosazováním vyšších morálních hodnot. Naopak realisté si představují vedení zahraniční politiky pouze podle národních zájmů. Výsledný mix americké zahraniční politiky je nejpravděpodobněji někde uprostřed mezi idealisty a realisty. Americká zahraniční politika rovněž čelí otázce, zda a jak by měly Spojené státy intervenovat do dění ve světě, a pokud ano, tak v jaké míře spolupracovat a hledat kompromisy s ostatními zeměmi (Skoupý 2009, s. 23).

1.2 Spojené státy jako „Soft power“

Ekonomická a politická dominance Spojených států ve světě, kterou Joseph Nye popisuje jako *soft power*, je natolik rozsáhlá, že většina mezinárodních institucí odráží americké zájmy. Podle Lindsayho (2003) neměla žádná jiná země v historii takové postavení, jakým disponují Spojené státy.

Koncept soft power v mezinárodních vztazích závisí na přesvědčivosti chování jednotlivých aktérů v mezinárodním prostředí a pracuje s proměnnými jako jsou zahraniční politika, politické hodnoty a kultura, které mají sekundární vliv na jiné státy a mají schopnost je následně ovlivnit. Kulturou mohou být v tomto případě míněné literatura, umění a vzdělávání. Politické hodnoty, stejně jako zahraniční politika, musí podléhat určitým morálním zásadám. Stát musí svoji moc prezentovat legitimně, pouze poté může mít stát vliv na ostatní aktéry, kteří jsou ochotni se přizpůsobit a změnit své normy a chování. V tomto ohledu Spojené státy jako soft power značně utrpěly po invazi do Iráku v roce 2003 a jejich zahraniční politika vyzněla poměrně nelichotivě. Kultura a hodnotový systém musí být dostatečně atraktivní, aby bylo možné je prezentovat jako mezinárodní normy a tím se podílet na vytváření tzv. mezinárodní politické agendy založením institucí vzniklých na americkém hodnotovém systému jako je např. Mezinárodní měnový fond, či Organizace spojených národů. Tyto organizace jsou považovány se svými hodnotami jako univerzální s mezinárodním přesahem, ale vznikly na základě amerického hodnotového systému. Určitou kredibilitu získává aktér v mezinárodním prostředí, pokud stát zažívá hospodářský růst, naopak úpadek snižuje atraktivitu (Flanderová 2013).

Podle Nyeho (2011, s. xv) nelze pomocí vojenské síly lehce dosáhnout prosazování demokracie, lidských práv či rozvíjení občanské společnosti. Spojené státy by proto měly hrát úlohu spíše jako „smart power“, což je schopnost kombinovat tvrdé a měkké síly do efektivních strategií podle různých kontextů. Moc ve světě je dnes rozdělená v modelu připomínající tři dimenzionální šachovou hru. Na samém vrchu jsou Spojené státy, jejichž vojenská moc je především unipolární a zatím se zdá, že nějaký čas ještě přetrvá. Uprostřed šachovnice je ekonomická síla multipolární, nachází se tam Spojené státy, Evropa, Japonsko a Čína jako hlavní hráči, ale na okrajích jsou i další aktéři, kteří získávají větší a větší vliv. Spodní část šachovnice je plná transnacionálních vztahů, a zahrnuje nestátní aktéry tak rozmanité, jako jsou bankéři, kteří elektronicky převádějí částky přesahující většinu národních rozpočtů na jedné straně, na straně druhé teroristy převážející zbraně či hackery ohrožující kybernetickou bezpečnost. Do šachové hry se zapojují ještě další transnacionální výzvy, jako jsou pandemie či klimatické změny. Výzvou pro všechny státy v jednadvacátém století se stává existence aktérů, kteří nepodléhají kontrole i těm nejsilnějším státům z důvodu difuze moci od států směrem

k nestátním aktérům. Pod vlivem informační revoluce a globalizace se mění světová politika. Američané proto nemůžou být schopni dosáhnout vytyčených cílů samostatně. Mezinárodní finanční stabilita je důležitá pro prosperitu státu, ale Spojené státy potřebují kooperaci všech států proto, aby jí bylo dosaženo. Je důležité nenahlížet proto na moc jako na věc potřebnou k ovládnutí dalších států, ale jako na prostředek, kterým lze dosáhnout společných cílů.

1.3 Izolacionismus vs. Internacionalismus

V zahraniční politice Spojených států proti sobě stojí rovněž dva myšlenkové proudy, které se rozcházejí v názoru, do jaké míry by měla být země zapojena do světového dění. Prvním proudem je izolacionismus, který, jak už název vypovídá, upřednostňuje národní zájmy nad zahraničními a snaží se o dlouhodobý domácí rozvoj. Vyjadřuje, že pozitivní domácí rozvoj bude ve výsledku dobrým příkladem jiným státům. Tento přístup zastával i americký prezident Theodore Roosevelt. Naopak internacionalisté jsou toho názoru, že by se Spojené státy měly aktivně zapojovat do zahraniční politiky a angažovat se ve světových konfliktech. Příkladem internacionalistou byl i prezident Woodrow Wilson, následovník prezidenta Roosevelta, který byl přesvědčený o povinnosti pomáhat rozšiřovat hodnoty humanismu a demokracie ve světě i za použití ozbrojené moci (Skoupý 2009, s. 24).

Oba tyto myšlenkové proudy se snaží o vylepšení světového dění, rozcházejí se ovšem v otázce, jakým způsobem tohoto vylepšení dosáhnout, zda jít jako země příkladem a věnovat se vnitřním záležitostem, či aktivně zasahovat v zahraničí. V dnešní politice neexistuje čistá podoba izolacionismu či internacionalismu.

Střet myšlenkových proudů izolacionismu a internacionalismu přišel opět na scénu v období po skončení studené války. Po období, kdy byla zahraniční politika Spojených států aktivní, aby mohla v dostatečné míře čelit hrozbě rozpínavého komunismu ze strany Sovětského svazu, se internacionalisté začali zabývat otázkou, nakolik důležitá je spolupráce s ostatními státy a za jakých podmínek v ní dále pokračovat.

1.4 Unilateralismus vs. Multilateralismus

Na výše zmíněnou otázku je možné nahlížet dvěma přístupy, unilateralismem a multilateralismem. Unilateralisté zastávají názor, že by se Spojené státy měly zabývat spíše národními zájmy, přičemž spolupráce s jinými zeměmi není nutnou, ale možnou alternativou za situace, kdy Spojené státy dominují v oblastech hospodářství, armády a kultury po pádu Sovětského svazu a jsou hegemonek na mezinárodní scéně. Podle mnohých je schopnost Spojených států jednat unilaterálně již u konce, což je způsobeno kromě narůstajícího veřejného dluhu i stoupající rolí dalších aktérů (např. Číny a Ruska). Multilateralisté podporují na druhou stranu spolupráci s ostatními státy a zdůrazňují, že takováto kooperace vede k lepším výsledkům (Skoupý 2009, s. 24, Ghimis 2012).

Tenze mezi unilaterální a multilaterální politikou byla zřejmá zejména během Bushovy administrativy, ale současná debata se datuje nejméně od konce druhé světové války. Někteří zastávají názor, že Spojené státy jednají spíše jako unilaterální stát, zatímco Evropa jedná spíše multilaterálně, ačkoliv ani jedna strana nemá monopol na konkrétní paradigma. Pro mnohé má tato debata spíše normativní podtext. Unilateralismus je vnímán jako něco špatného, zatímco multilateralismus je vnímán pozitivně. Pro některé se multilateralismus dokonce stal ideologií a jediným způsobem, jak čelit nebezpečím globalizace a výzvam nového tisíciletí. Unilateralisté naopak namítají, že je nutné jednat unilaterálně a chránit vlastní zájmy, a to i přesto, že je toto jednání nepopulární, neboť spoléhat se na spolupráci s ostatními ohrožuje národní bezpečnost. Pro angažované multilateralisty, je jejich přístup univerzálním morálním imperativem, založený na přednosti mezinárodního práva před národním, a existenci univerzální jurisdikce, která by mohla nahradit státní hranice. Tento pohled je podle druhé strany naivní a ignorující realitu světa, ve kterém se nacházíme. Pro mnoho Evropanů je vytváření univerzální jurisdikce důležité, ať už by měla sloužit jako ochrana proti brutálním diktaturám, ale také k ochraně před tyranii spojenými s masovou politickou psychózou, k jakým došlo v Hitlerově Německu či Mussoliniho Itálii (Blacker a Morningstar 2004).

Zda se země chová unilaterálně či multilaterálně nezávisí na morálních imperatívech, ale především na národním zájmu konkrétní země. Rozhodnutí jednat unilaterálně je založeno především na faktorech svrchovanosti, moci a vnímání národního zájmu. Svrchovanost neboli suverenita, může být definována jako právo dané země vykonávat

neomezeně moc na území daného státu. Když ovšem Spojené státy narušily suverenitu Iráku provedením invaze, neobjevila se žádná entita, která by je zastavila. Evropská unie (dále EU) na druhé straně, je nadnárodní organizací, v níž je suverenita částečně propojena, ale vzhledem k tomu, že EU není jednotný celek ve smyslu národního státu, nebyla schopná se dohodnout na společné politice vůči Iráku. V tomto smyslu měly Spojené státy zjevně vojenskou a technologickou kapacitu provést invazi do Iráku. Definovat národní zájem je těžké, neboť zájmy jsou subjektivně stanovovány. Svět se může domnívat, že invaze do Iráku nebyla v národním zájmu Spojených států, ale Bushova administrativa dokázala tuto domněnku vyvrátit a přesvědčit veřejnost, že invaze byl nezbytný projekt k tomu, jak chránit a prosadit nejen americké zájmy, ale i zájmy celého světa. Z výše uvedeného lze učinit závěr, že čím více suverenity má daná země, tím větší je pravděpodobnost, že bude stát jednat unilaterálně, a to za předpokladu, že má země moc konat podle svých preferencí a zájmů (Blacker a Morningstar 2004).

Evropská unie na druhou stranu nebyla schopna vyvinout konzistentní společnou zahraniční politiku. Neoplývá tedy potřebnou svrchovaností, vojenskou silou nebo stejným národním zájmem všech států jednat unilaterálně. Jednotlivé členské státy často jednají samostatně ve věcech týkajících se použití síly, jako například koalice Spojených států, Velké Británie, Španělska, Polska a Austrálie během války v Iráku. Neschopnost Evropské unie jednat jednotně je hlavní příčinou volání po multilaterálním přístupu k mnoha otázkám. Multilateralismus má ovšem i historické důvody, neboť se historicky jedná o snahu zabránit opakování minulosti, a rovněž o způsob, jak se země může co nejvíce ekonomicky rozvíjet a za podpory demokracie uplatňovat globální vliv. Proto je v zájmu EU pokračující integrace, jednat multilaterálně a řešit zahraniční politiku a konflikty prostřednictvím zapojení do mezinárodních organizací. To, že má EU zájem jednat multilaterálně nemusí tedy znamenat, že je politicky slabší. Podle Josepha Nye se ne vše ve světě děje v unipolárním světě, jsou problémy, které vyžadují multilaterální přístup a spolupráci mezi zeměmi jako jsou například různé pandemie (Blacker a Morningstar 2004, Nye 2011).

Svévolné uplatňování moci v unipolárním světě může mít za následek nedostatečnou spolupráci ve světě multipolárním a může být finančně velice nákladné. Příkladem může být bezprecedentní vojenská invaze do Iráku proti vůli mezinárodního společenství.

Argumenty zdůvodňující tuto nákladnou operaci nebyly nikdy potvrzeny. Neschopnost dosáhnout schopné vojenské koalice a destabilizace regionu způsobila následky, kterým čelíme dodnes v podobě vzniku Islámského státu. Neúspěšná intervence v Iráku tak ukázala limity unipolárního světa (Blacker a Morningstar 2004).

Podle Stevensona (2013, s. 277) se ovšem často stává, že se politické debaty příliš zaměřují na unilateralismus a multilateralismus jako kdyby byly jedinou možnou trvalou možností. I nejpřesvědčenější multilateralista se nemůže vždy spoléhat na mezinárodní organizace. A rovněž nejodhodlanější unilateralista použije občas multilaterální přístupy.

1.5 Vývoj americké zahraniční politiky

Po většinu 20. století americkou zahraniční politiku řídila geopolitika, která vyjadřuje vztah mezi politickými procesy a jevy s geografickým prostorem. Po skončení studené války se Spojené státy ocitly ve vedoucí pozici na mezinárodní scéně, disponovaly jak hospodářskou, tak bezpečnostní silou. Díky těmto faktorům byl podporován názor, že americká zahraniční politika může pomoci vytvářet světový řád, který je slučitelný s americkými zájmy (Kozák, Lepš a Thim 2009, s. 35). V průběhu devadesátých let minulého století Spojené státy spolu se svými evropskými spojenci mohly podílet na spoluvytváření Evropy, která byla poprvé v historii demokratická a nerozdělená na bloky. Novou výzvou se stalo po rozpadu Sovětského svazu budování nového vztahu s Ruskem a Evropskou unií.

Útoky 11. září předznamenalý konec geopolitické situace tak, jak ji známe, a odstartovaly novou éru globální politiky. Teroristické útoky ukončily poměrně krátkou éru amerického izolacionismu po rozpadu sovětského bloku a změnily představy o budoucím vývoji zahraniční politiky (Lindsay 2003). Spojené státy se v čele s Georgem Bushem staly vedoucím státem v boji za svobodný demokratický svět bez terorismu. Mnoho komentátorů uvedlo, že jedním z důvodů, proč došlo k útokům, byla nedostatečná komunikace mezi různými federálními agenturami. Kritici rovněž namítali, že měly vládní úřady svázané ruce při sdílení informací, proto tehdejší prezident George W. Bush se souhlasem Kongresu, učinil okamžité kroky k založení Department of Homeland Security (DHS). Cílem tohoto oddělení bylo chránit zemi domácími i zahraničními hrozbami. Národní bezpečnost byla rovněž reformována zákonem USA Patriot Act

(česky Zákon o sjednocování a posilování Ameriky poskytováním vhodných pomůcek potřebných pro stíhání a bránění terorismu). Tento zákon pravomoci amerických vládních agentur v nově vzniklé válce proti teroru. Další nově založenou strategií se stalo zakládání vojenských věznic pro údajné teroristy, jednalo se například o nechvalně známou věznici v Guantanamo Bay, ale i další věznice, označované jako „ghost prisons“. Tyto věznice byly většinou umístěné mimo území Spojených států, kde Spojené státy udržovaly vojenskou přítomnost. V těchto věznicích byli podezřelí drženi bez řádného soudního líčení na neurčitou dobu, za využívání tzv. nových metod výslechu, mezi něž lze například zařadit metodu waterboarding (patřící podle mnohých mezi mučivé praktiky). Zprávy o těchto praktikách mučení a ponižování vězňů pošpinily pověst Spojených států jako země přinášející spravedlnost a svobodu do dalších zemí (Esposito a Finley 2012, s. 223).

S odstupem času vyvolává americká intervence do Iráku rozporuplné pocity, Saddám Husajn, označovaný jako nebezpečný diktátor, byl sice odstraněn, ale zbraně hromadného ničení nebyly nikdy nalezeny. Vojenská intervence vedla k destabilizaci celého regionu a de facto vzniku Islámského státu.

1.6 Hlavní představitelé americké zahraniční politiky

Nejdůležitějším představitelem americké zahraniční politiky je americký prezident. Politika je ale kombinací vlivu jeho poradců, ministerstva zahraničí, ministerstva obrany, Kongresu a tajných služeb.

Na jedné straně zde stojí prezident jako představitel exekutivní moci, na straně druhé americký Kongres, představitel legislativní moci. Vztahy mezi těmito dvěma entitami lze historicky rozdělit na dvě fáze. První fází bylo období do 60. let, kdy se hovořilo o tzv. dvěma prezidenstvích. Představa za tímto označením je taková, že stranické střety jsou akceptovatelné na domácí scéně, ale neměly by mít vliv na zahraniční politiku země. Kongres by tak měl v rozhodnutích zahraniční politiky stát za prezidentem, ale ve skutečnosti je pro prezidenta někdy komplikované prosadit jím favorizované legislativní návrhy (např. Obama ve svém druhém volebním období proti Kongresu, ve kterém převažovala republikánská strana). Převažující exekutiva dala vzniknout období, které je označováno jako imperiální prezidenství v 60. letech, kdy došlo v zahraniční politice

k převaze exekutivy a k několika nepopulárním rozhodnutím jako byla třeba válka ve Vietnamu. Druhou fází bylo období po 60. letech 20. století, kdy Kongres opět začal zastávat asertivnější úlohu a výrazněji ovlivňoval zahraniční politiku s výjimkou období po 11. září 2001 (Kozák, Lepš a Thim 2009, s. 50).

Podle Ústavy Spojených států má prezident relativně omezenou moc v oblasti zahraniční politiky, rozhodující roli má Kongres. Prezident figuruje především jako velitel ozbrojených sil a jako nejvyšší představitel země navenek, diplomat. Prezident v zásadě čelí několika faktorům, které ovlivňují jeho zahraniční politiku: jedná se o světové události a krize, relativní vojenskou sílu Spojených států, účast v multilaterálních organizacích a stav globální ekonomiky. Teoreticky zůstává vliv těchto faktorů konzistentní pro všechno prezidenty. Prakticky ovšem tlak různých faktorů variuje u každého prezidentství, protože jednotliví prezidenti zdědí unikátní soubor podmínek, událostí a krizí, se kterými operují (Birkenthal 2013). Prezident je klíčovou postavou v americké zahraniční politice, ale jeho volnost při implementaci vlastní hlavní strategie závisí především na Kongresu a rovnováze moci v něm. Kongres má silné postavení díky legislativním a rozpočtovým pravomocím, on jediný může vyhlásit válku. Činnost amerického Kongresu často zahrnují otázky evropského rozměru, včetně ekonomických, bezpečnostních a diplomatických záležitostí. Členové Kongresu často komunikují přímo s evropskými zákonodárci a úředníky a diskutují širokou škálu témat transatlantické spolupráce (Mix 2015). Zahraniční politiku rovněž ovlivňuje Senát, jedna ze dvou komor Kongresu, který schvaluje smlouvy s dalšími zeměmi a organizacemi (Kozák, Lepš a Thim 2009, s. 51).

Významnou institucí, která má vliv na zahraniční politiku, je i Rada národní bezpečnosti (NSC) a její nejvyšší představitel Poradce pro národní bezpečnost (NSA), ačkoliv oficiální titul je Asistent prezidenta pro otázky národní bezpečnosti. Někdy je tato instituce označována jako „osobní ministerstvo zahraničních věcí“. Z historie známe několik významných poradců pro národní bezpečnost, byli jím například Henry Kissinger či Condoleezza Rice. Nejdůležitějším úkolem poradce je komunikace s veřejností a médií, dále se věnuje úkolům, kterými například není pověřeno ministerstvo zahraničních věcí, potažmo ministerstvo obrany. Poradce je vlivná osobnost, protože je často první a

poslední člověk projednávající jakékoli politické záležitosti s prezidentem (Kozák, Lepš a Thim 2009, s. 54 a Stevenson 2013, s. 71).

Zahraniční politiku také pomáhá spoluvytvářet viceprezident. Tato role byla v minulosti označována za nedůležitou, ale až s nástupem Nixona jako viceprezidenta, získala tato funkce větší pravomoci. Následovali silní viceprezidenti jako George H. W. Bush, Al Gore, Dick Cheney a poslední Joe Biden. Zejména nepříliš populární Dick Cheney měl zatím bezprecedentně největší moc, byl zodpovědný za posilování výkonné složky vlády vůči Kongresu, rozšířil počty zaměstnanců a poradců prezidenta, kteří měli přístup k jednání Rady pro národní bezpečnost (Kozák, Lepš a Thim 2009, s. 55).

Diplomacie tvoří další důležitou složku při formování americké zahraniční politiky. Prezident jako nejvyšší diplomat ze svých ústavních povinností přijímá zahraniční velvyslance a jmenuje ty, kteří reprezentují Spojené státy v zahraničí. Hlavním nástrojem americké diplomacie je ovšem ministerstvo zahraničních věcí. Ministr zahraničí (Secretary of State) je čtvrtý v linii nástupnictví na prezidentský úřad po viceprezidentovi a dvěma představiteli Kongresu, kromě toho je vnímaný i jako hlavní mluvčí americké zahraniční politiky (Stevenson 2013, s. 141).

Ministr zahraničních věcí má prominentní postavení v prezidentském kabinetu a v očích veřejnosti v otázkách zahraniční politiky. Historicky se na ministerském postu vystřídaly jedny z nejvýznamnějších politických osobností. Během posledních dekád jsme byli svědky prvních ženských ministryň - Madeleine Albright, Condoleezza Rice a Hillary Clinton, rovněž prvního afro-američana Colina Powella. Existují dva kontrastní modely vedení ministerstva. Nejvíce ministři tendují k vedení ministerstva v malém kruhu poradců, často dlouholetých přátel či kolegů. Tento model například podporovali James Baker, Madeleine Albright, Condoleezza Rice a Hillary Clinton. Druhý model, který následoval například George Shultz a Colin Powell, využil celou profesní hierarchii oddělení a podřízené často zahrnoval i v rozhodovacích procesech. Oba dva modely mají své výhody a nevýhody. Úzký kruh spolupracovníků je dobrým způsobem pro podporu loajality, rychlosti a politické konzistentnosti. Byrokratický model je vhodný pro resortní morálku, profesionalitu a komplexnější posouzení alternativních pohledů. To, jak jsou ministři zahraničních věcí silní ve vládě jako celku, závisí na jejich vztazích s prezidentem. Pokud se prezident spoléhá při řešení klíčových otázek zahraniční politiky

na své poradce, jako se Richard Nixon spoléhal na Henry Kissingera či George W. Bush na viceprezidenta Cheneyho a ministra obrany Rumsfelda, Ministerstvo zahraničních věcí ztrácí moc a vliv na fungování zahraniční politiky (Stevenson 2013, s. 150).

Nástrojem formujícím zahraniční politiku jsou rovněž tajné služby, které provádějí potřebné operace a poskytují analýzy sloužící v rozhodovacích procesech. K dispozici má prezident až 16 zpravodajských služeb. Tajné operace dosáhly vrcholu během druhé světové války, tehdy byla v utajení vytvořena atomová bomba, algoritmus na rozluštění šifrovacích kódů a rovněž byl založen Úřad pro strategické služby (OSS), předchůdce CIA. I když Harry Truman OSS na konci války rozpustil, souhlasil s vytvořením CIA v rámci zákona o národní bezpečnosti (National Security Act) z roku 1947. Nová CIA byla limitována činností pouze v zahraničí, protože se zákonodárci obávali vytvoření americké formy „gestapa“, ale Kongres rovněž chtěl zabránit dalšímu Pearl Harboru, kdy tajné služby nebyly dobře koordinovány a zahrnuty v rozhodovacím procesu, což vedlo k devastujícímu útoku v prosinci 1941. Útoky z 11. září 2001 vyvolaly volání po změně struktury, proto byla vytvořena nová pozice centrálního manažera, ředitele Národní zpravodajské služby (DNI), oddělená od vedoucího CIA. Zároveň byla vytvořena instituce specificky zaměřená pouze na domácí bezpečnost (Homeland Security). V dnešním globalizovaném světě dopravy a obchodu, elektronických komunikačních kanálů a nadnárodních hrozeb, vyžaduje vnitřní bezpečnost mezinárodní spolupráci. Nástroje Homeland security jsou používány tedy jak na domácí půdě, tak i v zahraniční politice (Stevenson 2013, s. 231-258).

Vliv na americkou zahraniční politiku mají rovněž mezinárodní organizace, které mohou být cennými partnery při sledování společných cílů, ale jejich účast může být i limitujícím faktorem. Nadnárodní organizace mohou vytvářet normy a očekávání, která ovlivňují americká rozhodnutí, ale mohou zpomalovat celý proces, pokud je nutné dojít ke konsensu (navíc právo veta v Radě bezpečnosti OSN umožňuje hlasovat zemím proti zájmům USA, zejména Rusko a Čína). Vedoucí představitelé Spojených států mají tendenci pragmaticky využívat mezinárodní spolupráci, pokud se to zdá býti užitečné, ale vyhýbají se jí v případech, kdy rozhodnutí omezují jejich volbu. Mezinárodní organizace mohou fungovat jako fóra pro jednání, stejně jako prostředek pro kolektivní akce. Mohou pomáhat mnoha způsoby, například jak snížit riziko konfliktu pomocí stanovených

pravidel a norem, jako je například použití ozbrojené síly v Chartě Spojených národů či prohlášení OSN o „právu chránit“ civilisty. Mohou asistovat při monitorování voleb, změnách politických režimů (jako v mnoha afrických zemích), snaží se o zmírňování napětí mezi etnickými skupinami (jako ve Střední a Východní Evropě), přispívají k odstraňování hraničních sporů (stejně jako v Latinské Americe a Jihovýchodní Asii), a diplomatickými procesy či vyslání vojenských mírových sil pomáhají ke zmírňování konfliktů (Stevenson 2013, s. 274).

Regionální organizace jako NATO, OAS (Organisation of American States), ASEAN (Association of Southeast Asian Nations) mohou být rovněž užitečnými prostředníky v otázce bezpečnosti a dalších politik. Mohou mobilizovat politické koalice a vojenské síly pro řešení regionálních problémů. Ekonomické krize a problémy vyžadující ekonomická rozhodnutí mohou být řešena v rámci již existujících multilaterálních ekonomických organizací jako je G-8 a G-20 pro koordinaci hospodářských politik na vysoké úrovni, Mezinárodní měnový fond pomáhá s měnovými problémy a řešení dluhů, Světová banka a jiné regionální banky s doporučeními a asistencí a Světová obchodní organizace s řešeními obchodních sporů (Stevenson 2013, s. 275).

Spojené státy mohou využívat ekonomické instituce i pro sledování vlastních cílů v zahraniční politice. U zemí, které podporují politiku USA, byla navíc zjištěna pozitivní korelace s přidělováním rozvojové pomoci Mezinárodním měnovým fondem. Jedná se například o pomoc tehdejšímu Zairu během Studené války, Egyptu, či vstřícné podmínky vůči Pákistánu brzy po útocích 11. září. Jiné země, které volily jinak než Spojené státy během zasedání OSN, obdržely půjčky od MMF méně často (Stevenson 2013, s. 293).

5. Kooperace mezi EU a Spojenými státy

Partnerství mezi Spojenými státy a Evropskou unií je považováno za nejvíce strategické partnerství v dnešním světě. Spojené státy a Evropská unie (dále EU) jsou považovány za dvě největší ekonomiky na světě, přestože jejich podíl na světové ekonomice vlivem rozvíjejících se asijských zemí stále klesá. Jejich obchodní a investiční partnerství je zavazuje ke spojenectví s globální odpovědností (Spáčilová 2016). Spojené státy a EU vzájemně čelí společným globálním výzvám včetně terorismu, šíření zbraní, energetické bezpečnosti, klimatickým změnám, environmentální degradaci, či například destabilizujícím efektům hroutících se a již zhroucených států a nestabilitě na světových finančních trzích. Obě strany jsou zastánci demokracie, lidských práv, volného trhu a pomocí vzájemné spolupráce mohou dosáhnout daleko lepších výsledků (Mix 2009).

Transatlantické partnerství EU a USA je ambivalentního charakteru, který je daný zejména vnitřním vývojem stran a jejich rolí a důležitostí v mezinárodním systému. Spojené státy byly vnímány jako *hard power*, zatímco Evropská unie byla založená s cílem stát se *soft power* (Cuciurianu 2014). Kromě vzájemné ekonomické a politické provázanosti, která byla vždy jádrem transatlantického partnerství, má zásadní význam i oblast bezpečnosti. Spojené státy mají dominantnější pozici v řadě oblastí mezinárodních vztahů, proto je úspěch EU jako významného globálního aktéra závislý na spolupráci se Spojenými státy (Hincu 2014).

Více než dvě desetiletí po skončení Studené války zůstávaly Spojené státy převládající světovou velmocí. Zatímco se Spojené státy během 90. let minulého století soustředily na zlepšování ekonomických, diplomatických vztahů a kulturní vliv ve světě, Evropská unie věnovala pozornost postupujícímu integračnímu procesu. Proto lze transatlantické partnerství označit jako asymetrické, na rozdíl od Spojených států, postrádala EU politickou a vojenskou sílu, aby se stala mocným hráčem ve světové politice. Podle Hincu (2014) byla užší evropská spolupráce motivována vyvážením obrovského vlivu Spojených států po konci bipolárního uspořádání světa.

Vzhledem k mezinárodním výzvám vytvořených během procesu globalizace, musela Evropská unie nově definovat svou zahraniční politiku. Konkretizace těchto procesů byla zahrnuta při vytváření Společné zahraniční a bezpečnostní politiky (SZBP) a Evropské

bezpečnostní a obranné politiky (EBOP) (Cuciurianu 2014). Evropská unie se díky tomu stala významným mezinárodním partnerem pro Spojené státy při čelení vnějších výzev. Prvním formálním dokumentem upravujícím vzájemné vztahy byla Transatlantická deklarace z roku 1990. Tento dokument nebyl jediným důležitým pro vzájemnou spolupráci, ale obsahoval ustanovení, která umožňovala další rozvoj vzájemného vztahu za účelem podpory demokracie, otevřeného tržního hospodářství a spolupráce. Zároveň definoval institucionální rámec v podobě stanovení pravidelných schůzek na různých úrovních (Spáčilová 2016).

Dalším dokumentem definující vzájemné vztahy je Nová transatlantická agenda z roku 1995. Tento dokument byl považován za počátek institucionalizace ekonomicko-transatlantických vztahů, neboť Spojené státy a EU jsou si vzájemně nejdůležitějšími partnery v mezinárodním obchodě a vytvářejí tak největší bilaterálně-obchodní vztahy na světě (Quinlan, 2003). Tento vztah má velký vliv na světovou ekonomiku a obrovské množství bilaterálních obchodních transakcí a investic ilustruje vzájemnou provázanost obou ekonomik. Mezi hlavní cíle Nové transatlantické agendy patří rozvoj mezinárodního obchodu, užší hospodářská spolupráce, udržování hospodářské konkurenceschopnosti a bezpečnosti. Tento dokument byl doprovázen Společným akčním plánem (Joint Action Plan), který definoval konkrétní akce ve vzájemných vztazích, jako je například liberalizace finančních služeb, uplatňování práv duševního vlastnictví, vytváření dalších příležitostí na trhu pracovních míst a ekonomický růst. Společný akční plán byl rozdělen na několik hlavních částí: podpora míru a stability, demokracie a rozvoj v celém světě, potřeba čelit globálním výzvám, expanze světového obchodu a vytvoření užších hospodářských vztahů přes Atlantský oceán (Cuciurianu 2014).

Intenzifikace ekonomické spolupráce pokračovala zpracováním dokumentu Transatlantického ekonomického partnerství v roce 1998, jehož hlavním cílem bylo rozšíření multilaterální a bilaterální spolupráce v oblasti obchodu a investic. Pokračujícím dokumentem byl i Pozitivní hospodářský program z roku 2002. Tyto dva důležité dokumenty vedly k vybudování silného partnerství se vzájemnými výhodami. V roce 2005 ekonomický summit započal posilování transatlantické hospodářské integrace a růstu. V současné době je nejvíce diskutovaným strategickým dokumentem Transatlantické obchodní a investiční partnerství (T-TIP), na němž byla zahájena jednání

již v roce 2013. T-TIP si klade za cíl posílit vztah mezi EU a USA takovým způsobem, který pomůže podpořit hospodářský růst a vznik více než 13 milionů amerických a evropských pracovních míst. Cílem dohody je poskytnout větší kompatibilitu a transparentnost v oblasti obchodu a regulace investic, při současném zachování vysoké úrovně ochrany zdraví, bezpečnosti a ochrany životního prostředí. Její dokončení se ovšem nyní zdá být v nedohlednu vzhledem k výsledku posledních prezidentských voleb, ve kterých vyhrál oponent této dohody Donald Trump z republikánské strany. Specifikům této dohody se dále věnuje kapitola zabývající se ekonomickými aspekty Obamovy administrativy (Cuciurianu 2014, Office of the United States Trade Representative 2016).

Pro obě dvě strany je motivace ekonomické spolupráce jiná. Pro Spojené státy je spolupráce důležitá z hlediska udržení pozice významné světové mocnosti, na druhou stranu EU potřebuje překonat krizi identity a stát se jednotným globálním aktérem. K urychlení vzájemné spolupráce přispělo několik faktorů včetně zintenzivnění spolupráce po útocích 11. září, kdy Spojené státy potřebovaly silného spojence v boji proti terorismu. Zdroje mezinárodní spolupráce lze rovněž dohledat v prohlášení ze summitu v roce 2005, jejich spolupráce od stabilizace až po rekonstrukci je založena na společných hodnotách, bezpečnosti a odhodlání řešit společné výzvy současné doby (Cuciurianu 2014). Transatlantická spolupráce může pomoci vyvážit rostoucí sílu asijských zemí, zejména Číny, která ač je nejrychleji rostoucí mocností v mezinárodním systému a nepostradatelným hospodářským partnerem, je rovněž i politickým soupeřem s odlišnou vizí mezinárodního uspořádání. Budoucnost světového uspořádání bude pravděpodobně multipolární i bez podpory multilateralismu, je proto na Spojených státech a EU, aby setrvaly významnými partnery a dohlížely na celistvost a účinnost mezinárodního řádu společně s nově vznikajícími mocnostmi (Hincu 2014).

6. Komparace Obamovy a Bushovy administrativy v otázce tvorby zahraniční politiky

Americká zahraniční politika je výsledkem kontinuálního sledování daných ideových principů, které byly zmíněné na začátku práce. Přesto je kontrast mezi posledními dvěma úřadujícími prezidenty značně výrazný. George W. Bush zanechal svému nástupci dědictví dvou válek a globální finanční krizi. Obama odchází z úřadu jako prezident, který se v první řadě potýkal s problémy na domácí scéně a hrozící katastrofou na finančních trzích. Obamovým cílem bylo udržet globální vůdčí hegemonickou pozici Spojených států, ale za nižší cenu než jeho předchůdce za současného delegování zátěže na své spojence a partnery. Obama již během své prezidentské kampaně oznámil záměr stažení amerických vojsk z Iráku a místo toho posílení vojenské angažovanosti v Afghánistánu. Kromě toho zastával pozitivní přístup k navázání dialogu se zeměmi jako Kuba a Írán, které byly po celá desetiletí brány jako úhlavní nepřátelé USA (Nünlist 2016).

Bushe ani Obamu nelze označit jako čisté idealisty či realisty. Idealismus vidí mezinárodní vztahy jako hru s nenulovým součtem, jedná se o myšlenkový směr podporující rovnost a otevřenost v mezinárodních vztazích, omezení válek a vznik mezinárodních organizací. Realismus je v tomto ohledu nutné brát jako směr vykreslující svět v prostředí suverénních států, jejichž cílem je zachování vlastní bezpečnosti hlavně pomocí vojenské síly. Politiku Bushe a Obamy lze označit spíše jako mix obou těchto myšlenkových proudů a snahu bilancovat mezi americkými ideály a zájmy. Bushova administrativa zvolila jako důležitý prvek své zahraniční politiky šíření amerických hodnot a ideálů ve válce proti terorismu a v morální otázce lidských práv dávala přednost rozvoji ekonomických vztahů s Čínou. Obamova administrativa naproti tomu označila jako důležitou část boje proti terorismu podporu demokratického rozvoje Iráku a Afghánistánu. Ve druhé rovině ani Obamova administrativa nekladla přílišný důraz na uzavřenost čínské ekonomiky a porušování lidských práv v ní (Skoupý 2009, s. 26, Nye 2011, s. 19).

Obama se v roce 2009 stal nositelem Nobelovy ceny za mír, tedy za méně než jeden rok působení v prezidentském úřadě. Cena mu nebyla udělena výborem za konkrétní činy, ale namísto toho měla oslavovat naději na lepší budoucnost, kterou Obama dal světu. Svět

mají podle jeho přesvědčení vést ti, kteří sdílejí hodnoty a postoje s většinovou světovou populací (Lindsay 2011). Ve svém projevu při předávání této ceny Obama zmínil, že válka je někdy nutností, ale výrazně se ohradil proti Bushovu militarismu. Souhlasil s Clintonem a Blairem, že války jsou nutné v případě humanitárních válek, které mají za cíl chránit obyvatele před masakry a vymezil tři aspekty pro trvalý mír. Prvním z nich je odpovídající sankce proti agresi a masakrům, druhým je pozitivní závazek k právům a důstojnosti každého jednotlivce. Trvalý mír, jako třetí aspekt, navíc musí být posílen ekonomickou bezpečností a příležitostmi (Smith, Hadfield a Dunne 2012, s. 63). Ve svém inauguračním proslovu Obama nepřímou narážkou na svého předchůdce a několikrát zdůraznil, že Spojené státy budou pokračovat v boji proti terorismu, aniž by narušovaly ústavou zakotvené zákony a systém mravních norem (United States: 2016 Country Review).

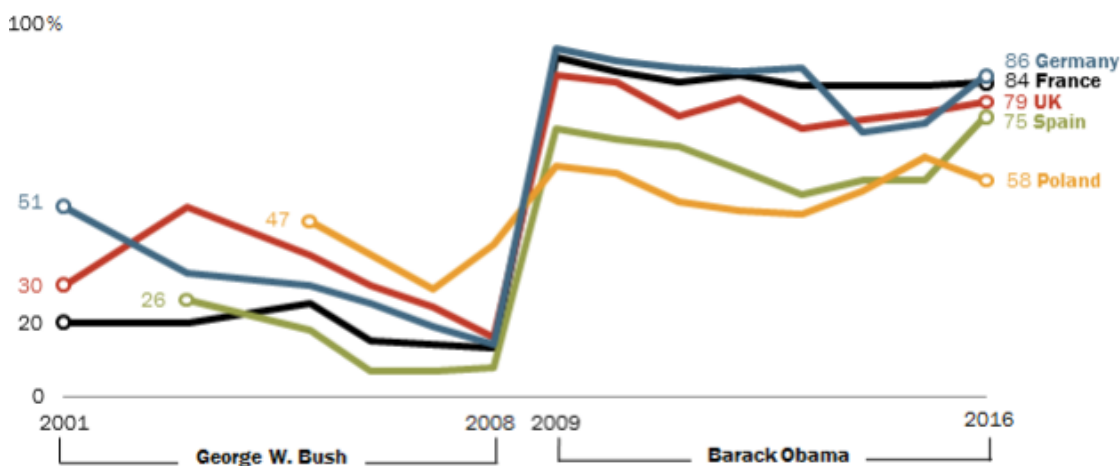
Bushova a Obamova administrativa se velmi liší zejména v kontextu spolupráce Spojených států s ostatními zeměmi světa. Nepřistoupením ke Kjótskému protokolu, nebo například ignorováním ustanovení Mezinárodního soudního tribunálu se Bush, zejména v prvním funkčním období, profiloval jako unilateralista. Unilateralistické bylo vyvolání války s terorismem a režimem Saddáma Husajna, které na mezinárodním poli vyvolalo oslabení pozice Organizace spojených národů (Skoupý 2009, s. 27).

Obamova administrativa byla naproti tomu spíše multilateralistického charakteru, ať už se jedná například o ratifikaci průlomové Pařížské dohody v rámci Rámcové úmluvy OSN o změně klimatu, navazující na Kjótskou dohodu, která má omezit emise CO₂ do roku 2020 (Ministerstvo životního prostředí 2015), či o navázání dialogu s Íránem v otázce jaderných zbraní, Obama rovněž učinil průlomové kroky v rámci zlepšení vzájemných vztahů s Kubou, došlo k obnovení diplomatických vztahů a americká delegace v čele s Barackem Obamou navštívila po 88 letech Havanu (Valíčková 2016). Obamova administrativa byla především o podpoře konceptu *soft power*, tedy být zbytku světa exemplárním příkladem demokracie. Prosazování demokracie ovšem nespojoval od samého začátku svého zvolení s globální válkou proti terorismu, jako to činil jeho předchůdce. S končícím funkčním obdobím Baracka Obamy je ovšem zřejmé, že i jeho multilaterální přístup má své hranice. Přístup naráží zejména situaci na domácí scéně, kdy ekonomická krize vyvolala sílící hlasy pro obnovení amerického hospodářství, a na

kooperaci s dalšími partnery, která podle mnohých evropských zemí byla na horší úrovni, než jak se Obama na počátku svého funkčního období prezentoval (Skoupý 2009, s. 27).

Obama byl již jako prezidentský kandidát velmi populární mezi Evropany a jeho popularita pouze slabě klesala, přestože se v očích Evropanů dopustil hned několika klíčových chyb, které jsou blíže rozebrány v následující části práce. Podle výzkumu provedeného pod záštitou Pew Research Center oproti tomu důvěra v Bushovu administrativu byla na nízké úrovni již od počátku jeho zvolení a dále klesala od zahájení intervence v Iráku a Afghánistánu až do konce jeho funkčního období v roce 2008. Během Bushovy éry byla opozice vůči americké zahraniční politice daleko silnější se silícím antiamerikanismem i v dalších světových regionech.

Tabulka 1 Důvěra v jednání amerických prezidentů Bushe a Obamy ve vybraných evropských zemích, 2003 - 2015 v %

Zdroj: WIKE, Richard, Jacob POUSHTER a Hani ZAINULBHAI. As Obama Years Draw to Close, President and U.S. Seen Favorably in Europe and Asia. Pew Research Center 2016

1.7 Tvorba zahraniční politiky za Bushovy administrativy

George W. Bush původně nechtěl měnit americkou zahraniční politiku. Během své prezidentské kampaně v roce 1999 deklaroval, že se bude soustředit hlavně na domácí záležitosti. Krátce po svém zvolení v nejtěsnějších volbách v historii, v nichž zvítězil nad demokratem Alem Gorem, skutečně onu politiku přílišného nevměšování se do zahraničních záležitostí praktikoval.

Jeho přístup se ovšem změnil hned po teroristických útocích 11. září 2001, po kterých se boj proti terorismu stal hlavní prioritou jeho zahraniční politiky. Bush neviděl tyto útoky pouze jako hrozný čin, ale spatřoval v nich existenční hrozbu pro Spojené státy, stejně jakou kdysi představovalo nacistické Německo či Sovětský svaz. Nejednalo se proto o obyčejný geopolitický střet, ale spíše o boj mezi dobrem a zlem, který se dotýká všech národů na světě. Bush krátce po útocích ve svém projevu zdůraznil, že historickou povinností Spojených států je reagovat na tyto útoky a zbavit svět zla (Lindsay 2011).

Jeho hlavní snahou, která definuje jeho zahraniční politiku, se po útocích stala změna zahraniční politiky ve jméno unilateralismu a nedůvěry v mezinárodní organizace. Jeho první volební období se neslo v duchu neokonzervatismu za podpory jeho nejbližších poradců ministra obrany Donalda Rumsfelda a viceprezidenta Dicka Cheneyho. Neokonzervativci podporují šíření amerických myšlenek a ideálů ve světě, v tomto případě byl důraz kladený zejména na Blízký východ (Kozák, Lepš a Thim 2009, s. 67). Změna nastala ve druhém volebním období, kdy byl zřetelnější náklon k multilateralismu a diplomacii, změnil se poměr vah ve prospěch Riceové jako ministryně zahraničních věcí oproti viceprezidentovi Cheeneymu a ministr obrany Rumsfeld odešel z funkce a byl nahrazen Robertem Gatesem, který ve funkci setrval i po Obamově zvolení prezidentem.

V letech 2003-2004 byly transatlantické vztahy na historickém minimu vzhledem k invazi v Iráku. Ačkoliv Během Bushovy administrativy došlo ke vzniku mnoha vzájemných dohod mezi EU a USA, jednalo se zejména o bilaterální sdílení informací a protiteroristickou spolupráci. Druhé volební období prezidenta Bushe představovalo výrazné zlepšení vzájemných vztahů a úzké spolupráce v řadě důležitých oblastí, přesto válka proti teroru, odmítnutí Kjótského protokolu, či americká opozice vůči Mezinárodnímu trestnímu soudu, zůstávaly dlouho negativními faktory zhoršující vzájemnou spolupráci (Mix 2009). Bush odmítnul Kjótský protokol k rámcové úmluvě OSN o změně klimatu s vysvětlením, že stav vědeckého poznání ohledně příčin a řešení globálního oteplování je neúplný. Podle jeho názoru mohla dohoda poškodit ekonomiku Spojených států. V jeho rozhodnutí tak pravděpodobně velkou roli sehrály lobby amerických průmyslových firem. Navzdory tomu, že Spojené státy Kjótský protokol neratifikovaly, byl i přesto platnou dohodou a to hlavně zásluhou Evropské unie. Mnoho Evropanů bylo silně i proti dalším aspektům Bushovy politiky, jednalo se zejména o

zřízení věznice v Guantanámu, ve kterém nebyly respektovány mezinárodní dohody o zacházení s vězni a lidská práva.

Pokud nezahrneme Bushovu katastrofální chybu v zahájení války v Iráku, lze jeho zahraniční politiku označit za předvídatelnější a srozumitelnější pro své spojence na rozdíl od Obamovy zahraniční politiky. Bush měl s ruským prezidentem Vladimírem Putinem poměrně dobré vztahy, což bylo pro evropskou bezpečnost dobrým znamením, vzhledem k evropské závislosti na spojení s USA ohledně vlastní bezpečnosti.

1.7.1 Bushova doktrína a další charakteristiky jeho zahraniční politiky

Bushova administrativa si byla vědoma, že od ní americká veřejnost očekává zabránění dalšího teroristického útoku a akceptovala "válku proti teroru". Využila mezinárodní odsouzení iráckého programu na vytvoření zbraní hromadného ničení a údajných iráckých vazeb na teroristický útok a Al-Kajdu (tyto dohady nebyly nikdy oficiálně potvrzeny), k vyvolání války za účelem vyvolání transformačního procesu šíření demokracie v regionu. Nepřátelskost USA, ale i Velké Británie, vůči režimu Saddáma Husajna pramenila z několika faktorů, zejména z agrese vůči iráckým sousedům (zvláště Kuvajtu), dále z implicitní Saddámovy hrozby o bezpečnosti dodávek ropy z Perského zálivu, ale zejména z jeho neochoty ujistit mezinárodní komunitu eliminovat svůj program zaměřený na získání zbraní hromadného ničení. Jeho mezinárodní pověst rovněž dokreslovala nenávistná kampaň vůči Kurdům a iráckým oponentům režimu (Smith, Hadfield a Dunne 2012, s. 62, 309).

Bushova válka proti terorismu spočívala na pěti předpokladech: prvním předpokladem byla americká globální dominance, zejména vojenská dominance, která umožnila Spojeným státům intervenovat v zahraničí. Druhým předpokladem byla neochota Washingtonu vojensky reagovat na teroristické útoky v průběhu posledních dvou desetiletí, což povzbudilo teroristické skupiny jako Al-Kajda k činům. Bushův viceprezident Dick Cheney často tento přístup označoval jako slabost a zaváhání postavit se americkým nepřítelům. Třetím předpokladem bylo, že strategie odstrašování¹ z dob studené války nebudou fungovat v kontextu boje s teroristy, neboť se nejedná o skupiny

---

¹ Koncept odstrašování pracuje s myšlenkou ohledu na použití jaderných zbraní hromadného ničení a přesvědčení oponenta k zamezení akcí. Obě strany byly připraveny k boji v plné jaderné cíle, ale nebyly ochotny riskovat ztrát, které by neslo jejich použití.

bránící území, ke kterému přísluší, ale spíše o roztroušené frakce bojující proti západnímu smýšlení. Za čtvrté, teroristé nemohou operovat bez podpory států. Nepřátelské státy Spojených států mohou podporovat teroristické organizace (například Írán, Irák a Severní Korea), proto je hlavní snahou Spojených států bojovat i proti těmto režimům. A naposledy, aliance a multilaterální organizace sice mohou pomoci Spojeným státům vést válku proti terorismu, ale jejich vojenská pomoc není nutná (Lindsay 2011).

Bushovu doktrínu² lze charakterizovat dvěma základními prvky: postavením Spojených států jako unipolárního aktéra, a preemptivní válkou, směřující k odvrácení bezprostřední hrozby a předejít tak očekávanému nepřátelskému útoku. Bushovou hlavní strategií se stalo usilování o dosažení globální demokracie skrze vojenský unilateralismus. Výkon Bushovy administrativy byl ovlivněn několika domácími faktory, které měly vliv na tvorbu zahraniční politiky. Jednalo se zejména o nejednotný zahraničněpolitický tým, kdy na jedné straně stáli neokonzervativci podporující unilateralistické chování (Cheney a Rumsfeld), a na straně druhé realisté, podporující multilaterální jednání (Powell a další). Bushova administrativa dále pracovala s několika proměnnými jako bylo pozitivní veřejné mínění zejména po 11. září, kdy získal Bush nebývale silnou podporu občanů (až 90 %). Klíčovým faktorem byla i tehdejší silná domácí ekonomika, která napomohla prosadit důležité zahraniční a obranné politiky v Kongresu (Birkenthal 2013).

Bushova administrativa dosáhla následkem teroristických útoků značného rozšíření pravomocí. Bush vydal sérii nařízení autorizující akce v několika oblastech, včetně vytvoření tajných věznic CIA a tajného programu pro vyhledávání soukromých mezinárodních bankovních transakcí po vydání příkazu pro zřízení vojenské základny v Guantanamu na Kubě sloužící jako detenční centrum pro osoby podezřelé z terorismu.

Bushova doktrína byla poprvé použita v Afghánistánu. 12. září 2001 NATO poprvé za svou existenci aktivovalo článek 5 o uplatnění práva na individuální nebo kolektivní obranu v případě útoku na jednu z členských zemí. Radikální nábožensko-politické hnutí Talibán bylo po krátké době zlikvidováno a jeho vláda v Afghánistánu se zhroutila. Bush

---

² Aplikace teorie globální demokratizace, jedná se různé principy použité v zahraniční politice Bushovy administrativy čerpající zejména z dokumentu National Security Strategy z roku 2002. Jasně vymezuje roli Spojených států v mezinárodní politice. Tento dokument byl rovněž použit jako základní pro ospravedlnění vojenské intervence proti militantní islámské organizaci Al-Káidě a radikálnímu nábožensko-politickému hnutí Taliban v Afghánistánu; a proti Saddámu Husajnovi v Iráku.

se ale nezastavil pouze na Afghánistánu a směřoval dál směrem k Iráku. Bushova administrativa provedla četné agitační projevy ve snaze přesvědčit Američany o existenci zbraní hromadného ničení v Iráku a nakonec uspěla. Saddámova neochota spolupracovat byla využita Bushovou administrativou jako jasný důkaz nebezpečí pro stabilitu Perského zálivu a bezpečnosti lidí na celém světě. V říjnu 2002 Kongres schválil válku proti Iráku a Bush čekal na souhlas od Rady bezpečnosti OSN, který nepřišel. Bush přes námitky s podporou koaličních států (Velké Británie, Austrálie a Polsko) provedl vojenskou invazi do Iráku v březnu 2003. Francie, Německo a Rusko s intervencí ostře nesouhlasily a naopak podporovaly diplomatické řešení. Bylo to poprvé, co Německo nepodpořilo vůli Spojených států od konce světové války, kdy se Němci stali z militantního národa jedním z největších podporovatelů řešení mezinárodních konfliktů vzájemnými ústupky. Jejich nesouhlas přesto vojenskou akci koaličních států nezastavil (Lindsay 2011, Dalgo 2016).

V reakci na povstalecké procesy, které propukly při americké invazi, špatné plánování samotné okupace, zvyšující se počty obětí na americké i irácké straně způsobily, že se většina americké společnosti a další národní demokracie po roce 2005 obrátily proti dalšímu vedení války. Dlouhodobé úsilí demokratizovat Irák se příliš nepodařilo. Irák sice uspořádal referendum o ústavě a národních volbách, ale rozkol mezi třemi hlavními komunitami v zemi (šiiité, sunnité a kurdové) vedl k občanské válce, která se v zemi odehrává i po stažení amerických vojsk (2011) od roku 2014 (Smith, Hadfield a Dunne 2012, s. 62, 309). Vojenská intervence dále nepřinesla předpokládané výsledky vůči nepřátelským státům. Spíše než aby se státy zalekly amerických hrozeb, Írán i Severní Korea pokračovaly ve svém jaderném programu (Lindsay 2011).

Konflikt se dramaticky eskaloval po vzniku samozvaného Islámského státu, dobytí Mosulu a rozsáhlých území severního Iráku svými vojenskými jednotkami. Dokonce i silní liberálové, kteří by uvítali demokratizaci regionu, zpochybnili, jakým způsobem byla invaze vedena ve světle sporné zákonnosti invaze a dlouhodobých nákladů, které dosáhly až dvou bilionů dolarů. Neschopnost najít zbraně hromadného ničení a erupce občanské války zpochybnila záměry, kompetenci a morální postavení Spojených států v mezinárodním systému (Smith, Hadfield a Dunne 2012, s. 62, 309).

Invaze do Iráku byla určujícím okamžikem Bushovy administrativy. Zatímco jiní američtí prezidenti by pravděpodobně podnikli podobné kroky v přímém důsledku útoku 11. září,

postup v Iráku byl tím, co Bushe odlišilo od ostatních amerických prezidentů. Invaze byla přímým výsledkem je strategie unilaterálního preemptivního chování. To, že vedl invazi bez autorizace mezinárodního společenství, byl odvážný krok odrážející posun blíže k neokonzervativním poradcům (Cheney a Rumsfeld), kteří se stali dominantními aspekty pro proces tvorby zahraniční politiky.

Pro srovnání s Obamovou administrativou, Bush označil vedle režimu v Iráku a Severní Koreji i iránský režim jako součást osy zla. Svět se dozvěděl o existenci tajného iránského jaderného programu v roce 2002. Bushova administrativa očekávala, že se Irák bude v blízké době stabilizovat a že se brzy bude moci soustředit na problematický Írán. Nicméně Bushova administrativa ovlivněná neokonzervativci a jejich politika přehlížení Íránu nepřinesla očekávaný výsledek. I poté, co se Bushova administrativa rozhodla jednat s Íránem, byla vymezena podmínka, že nebude jednat s Teheránem dokud nebude pozastaveno obohacování uranu. Tento krok byl podle Obamovy administrativy obrovskou chybou, neboť Bushova administrativa tak minula několik příležitostí k vyvíjení tlaku na Írán. Bývalí členové Bushovy administrativy dokonce tvrdili, že se od počátku vyhýbali diplomatickým jednáním s Teheránem, protože věřili, že se iránský režim brzy zhroutí (Hirsch 2015). Nejenže byl Írán schopen zlepšit své postavení v regionu, ale pokračoval i ve svém jaderném programu (Fathollah-Nejad 2011). Podle zdrojů amerických tajných služeb se ukázalo, že v měsících následujících po americké invazi do Iráku v roce 2003, se iránské představitelé obávali, že by mohla přijít jejich země další na řadu. Strach z invaze pravděpodobně přinutil Íránce začít vyjednávat s Evropskou unií v témže roce. Toto tvrzení tak naznačuje, že Írán učinil nejrazantnější rozhodnutí ve chvíli, kdy Spojené státy vystupovaly na mezinárodní scéně jako mocný aktér. V rozhovorech s EU (označované jako E3) iránská strana souhlasila, že pozastaví obohacování uranu a to poprvé po desetiletích vyjednávání.

Ačkoliv byla Bushova administrativa značně skeptická ohledně záměrů iránského režimu, válka v Iráku zabránila jakýmkoliv vážnějším úvahám o vojenské akci proti Íránu. V prezidentských volbách v roce 2008 mnoho kandidátů upozorňovalo na toto selhání, mezi nimiž byl i Barack Obama, který hovořil o novém přístupu k Íránu zabraňující další zničující válce v tomto regionu. Jeho snaha zlepšit vzájemné vztahy s Íránem a zabránit iránskému jadernému vyzbrojování je dále rozebrána v následující kapitole.

1.8 Tvorba zahraniční politiky za Obamovy administrativy

Když se Barack Obama 20. ledna 2009 stal 44. prezidentem Spojených států, miliony lidí považovalo jeho nástup do funkce jako začátek nové éry v americké společnosti. Byl od něj očekáván výrazný názorový posun u důležitých témat hýbající společností. Splnil Obama a jeho administrativa tato očekávání? Obamovo vítězství signalizovalo začátek nové éry, ve které muž tmavé pleti z dělnické rodiny, byl schopen překonat všechny bariéry a dosáhnout nejvyššího postu v zemi – americký sen.

Obamova kampaň byla plná sloganů „ano, my to dokážeme“ a „změna, které můžeme věřit“. Není divu, že tyto sliby rezonovaly s velkým segmentem americké voličské základny, zejména s mladými Američany. Země vyčerpaná dvěma válkami, v hluboké hospodářské recesi, s rostoucí nezaměstnaností, erozí občanských svobod a rostoucím sociálním napětím toužila po změně. Nejenže byl Obama prvním afroamerickým prezidentem, jehož osobní příběh je příkladem amerického ideálu meritokracie, ale během své prezidentské kampaně vyjádřil bezpočet slibů a politických cílů, které byly Američanům sympatické. Jednalo se zejména o upřednostňování diplomacie před válkou, prosazování uzavření věznice v Guantanámu, soustředění se na potřeby chudých a střední třídy a vytváření nových pracovních míst pomocí investic do zelené energie a infrastruktury (Esposito a Finley 2012, s. 1).

Je nepopiratelné, že Obamova výhra ve volbách, inspirovala mnoho progresivně smýšlejících politiků k možné systémové změně vlády ve Spojených státech, od vlády tzv. zuřivého individualismu a zneužívání deregulovaného kapitalismu, k vládě, která by fungovala jako promotor sociální a ekonomické spravedlnosti (Esposito a Finley 2012, s. 1). Obamova administrativa byla konfrontována několika domácími faktory, které ovlivnily americkou zahraniční politiku. Jeho zahraničně politický tým byl sice nejednotný, ale ne natolik jako u Bushovy administrativy, a více otevřený ke vzájemné komunikaci. Kongres a Senát byl řízen demokraty po dobu jeho prvních dvou let v prezidentském úřadu. Později, když demokraté ztratili většinovou podporu, bylo pro Obamu velice obtížné prosadit většinu svých návrhů týkajících se zahraniční politiky. Dalším faktorem bylo veřejné mínění, které na počátku vykazovalo pozitivní hodnoty, později bylo kontinuálně oslabováno. Nízké veřejné mínění bylo částečně způsobeno reakcí na podmínky, které sdělil, jmenovitě ekonomickou krizi a války v Afghánistánu a

Iráku. Veřejnost ale reagovala i na skutečnost, že měl Obama problém implementovat politiky, které byly jeho hlavním cílem stanovených již od prezidentských voleb. (Birkenthal 2013).

Obamových osm let v prezidentském úřadu bylo poznamenáno hlubokými krizemi, které byly pro vzájemné transatlantické vztahy s EU značnou zkouškou a za které čelil tvrdé kritice: od ruské anexe Krymu, občanské války v Sýrii, po šíření teroru na Středních východě a následnými vlnami uprchlíků. Po čtvrt století trvajícím americká dominance (Pax Americana) je podle některých autorů již u konce. Zmíněný Krym a Sýrie na jedné straně a čínské strategické tažení na moři i na souši na straně druhé, signalizují návrat mocných rivalů USA (Politico 2016). Obamovým chybným krokem se zdá nyní být, že podcenil revanšistickou povahu Putinovy zahraniční politiky a proto se jeví jako slabý prezident oproti svému předchůdci Georgovi Bushovi (Fischer 2014).

Například na středním východě, oblast fungující jakožto tzv. hřiště regionálních aktérů, nejsou již Spojené státy zdaleka tak významným hráčem, jako tomu bylo dříve. Rovněž vzájemné vztahy s Evropou nejsou již tak exkluzivní. Obama se představil v Berlíně v roce 2008 jako prezident, který slíbil nový začátek transatlantických vztahů, ale zejména jeho první volební období bylo charakterizováno obratem směrem k Asii. Podle některých neměl Obama žádnou strategii jak čelit agresivní politice Putina v Gruzii, Moldavsku a na Ukrajině. Jak říká Denis MacShane v rozhovoru pro Politico (2016): Kennedy měl "Ich bin ein Berliner" a Reagan "Tear down this wall", výroky, které rezonovaly celou Evropou. Naproti tomu Obamův obrat směr k Asii a delegování výzvy pro evropskou bezpečnost, jakou představovala krize na Ukrajině, na německou kancléřku Angelu Merkelovou, vytvořilo z americké globální politiky hru s nulovým součtem. Evropané se cítili být opuštěni a jak je známo z historie, podobné ponechání svému osudu před druhou světovou válkou, vedlo v Evropě k vzestupu nacionalistických populistů (Politico 2016).

Obamova zahraniční politika byla ovlivněna dvěma zásadními principy: vojenskou zdrženlivostí a zahájením dialogu s historicky nepřátelskými státy země - Kubou a Íránem. Strategicky se zájem Obamovy administrativy na počátku jeho volebního období přesunul z Evropy na Střední Východ a Asii (Nünlist 2016). Obamova zahraniční politika byla podle Meada (2016) modelována zahraniční politikou Nixona/Kissingera, kterou lze

charakterizovat kombinací politiky détente³ se Sovětským svazem, stáhnutím vojsk z Indočíny a angažovaností v Číně. Obdobně Obama navrhl politiku détente s Ruskem a Íránem, stáhnul vojska z Iráku a vyjádřil zájem o americkou angažovanost v Asii. Obamovo strategické zaměření zahraniční politiky se ale změnilo po roce 2011 vlivem Arabského jara a krizí na Ukrajině.

Obama se stal prezidentem země, jejíž vojenská a zahraniční politika byla transformována od teroristických útoků v roce 2001. Následující války v Afghánistánu a Iráku způsobily více mrtvých než původní teroristické útoky. Jeho administrativa intenzivně angažovala v mírovém procesu na Středním východě (United States: 2016 Country Review). Obama při svém zvolení přislíbil stažení vojenských jednotek z Iráku. Americké bojové jednotky opustily Irák v srpnu 2010, zbývalo stažení nebojových jednotek, což mělo být učiněno do prosince téhož roku. Jedním z nejvýraznějších úspěchů se ovšem stalo zabití Usámy bin Ládina v Pákistánu, provedené bez vědomí pákistánské vlády. Nicméně Obamova zahraniční politika nebyla úspěšná hned v několika oblastech, neboť většina z jeho klíčových iniciativ byla buď zastavena nebo neuspěla. Domácí opozice ho nakonec donutila zvrátit i jeho rozhodnutí o uzavření věznice v Guantanámu (Lindsay 2011).

Obamova administrativa neměla za dobu úřadování na rozdíl od Bushovy administrativy žádnou oficiální doktrínu, které by se držela, ale spíše se opírala o vizi strategického dialogu a nepřímého vedení („leading from behind“). Na základě tohoto paradigmatu se chtěl Obama vyhnout mezinárodním konfliktům, pokud by se nejednalo o naprosto zásadní události ovlivňující americké národní zájmy. Obamova zahraniční politika byla poznamenána vědomím, že mají Spojené státy čím dál méně prostoru pro řešení komplexních výzev. Proto se soustředila spíše na řešení naléhavých problémů jako byly občanské války v Iráku, Sýrii, Libyi, Afghánistánu a na Ukrajině (Nünlist 2016). Evropské země jsou po Obamově působení ochotnější podporovat vojenské akce v rámci NATO a bojovat proti Islámskému státu. Přesto pokračující masová migrace se Středního východu a Afriky oslabuje západ a představuje existenční výzvu pro EU.

---

³ Politika uvolňování napětí. Původně termín používaný především ve spojitosti se studenou válkou.

1.8.1 Progresivismus v americké politice

Ve Spojených státech je termín progresivismus typicky spojený se sociálním a politickým hnutím, které žádá o reformy v zájmu ukončení politické korupce a podpory sociální a ekonomické spravedlnosti. Toto hnutí se poprvé objevilo v 19. století a získalo na důležitosti během prvních dvou dekád 20. století. Rozvoj progresivismu byl snad nejvýraznější v reakci na rychlé sociální, ekonomické, politické a demografické změny urychlené kromě jiných faktorů zejména průmyslovou revolucí a růstem moderního kapitalismu ve Spojených státech. Progresivisté věřili, že tyto změny předznamenávají konec starého pořádku pro vytvoření nového. Později v reakci na Velkou hospodářskou krizi se jedná zejména o progresivní ekonomickou a sociální reformu jako byla například New Deal prezidenta Franklina D. Roosevelta (West a Schambra 2007). Problematické nadále zůstaly oblasti rasového utlačování, podpora komunity LGBT či životní prostředí, na které se zaměřuje až nynější agenda progresivistů.

1.8.2 Obamova prezidentská kampaň

Obama během své prezidentské kampaně označil sám sebe jako progresivistu. Soustředil se hned na několik klíčových oblastí:

- Funkční zdravotnictví jako základní lidské právo.
- Snižování nezaměstnanosti.
- Boj proti tzv. korporátní chamtivosti (odmítl například, aby jeho kampaň byla sponzorována z veřejných fondů, ale čistě z osobních příspěvků).
- Snižovat diskriminační snahy, podporovat rozmanitost a ženská práva.
- Navrhnout komplexní imigrační reformu, která by byla v souladu s americkými právy a respektovat Spojené státy jako národ složený z velké části z imigrantů.

Přestože spousta lidí očekávala Obamův proaktivní přístup v rasových otázkách, jeho přístup byl spíše neutrální. Zastával názor, že nerovnost je spíše věcí individuálního výběru a záleží zejména na pracovní morálce, odpovědnosti a hodnotách daného jedince, nejedná se tedy o systémový či institucionalizovaný rasismus. Tento neutrální přístup proto nelze označit jako progresivní. Obama byl schopen započít rozhovory o rasových a jiných nerovnostech, kritizován byl vzhledem k nedostatečným skutečným řešením problémů. Mnoho lidí také věřilo, že se Obama započne novou érou zahraniční politiky a

stane prezidentem upřednostňující diplomacii před vojenskými akcemi. Podle jeho vlastních slov byl proti „hloupým“ válkám, ne válkám samotným. V době nástupu do funkce dokonce navýšil stávající počet vojáků v Afghánistánu ze 70 tisíc na 100 tisíc. Podle mnohých bylo Obamovým klíčovým úspěchem zabití „duchovního otce teroristů“ Usámy bin Ládina v květnu roku 2011. Tento úspěch podle průzkumů ve velké míře zvedl jeho popularitu a až 60 % amerických občanů souhlasilo s jeho počináním (Esposito a Finley 2012, s. 9-11).

Obama se rovněž zavázal k řešení řady případů porušování lidských práv, zejména těch, které souvisejí s válkou proti terorismu. Obama opakovaně tvrdil během své kampaně, že mučení ve věznicích je nepřijatelné. Hned po nástupu do úřadu vydal nařízení uzavřít věznici v Guantanámu do jednoho roku, zároveň volal po vytvoření nových pravidel pro zadržené osoby a zákazu mučení. Rovněž také nařídil uzavření zámořských detenčních center, někdy označované jako „black sites“, kde byli uvězněny osoby podezřelé z terorismu. Věznice v Guantanámu nebyla do dnešní doby uzavřena, zejména kvůli opozici republikánů v Kongresu, kteří byli proti jejímu uzavření. Obamovi a jeho administrativě se ovšem podařilo přesunout některé vězně do jiných věznic ve Spojených státech. Obama se zavázal zrušit věznici do konce svého funkčního období, tedy do ledna 2017, ještě předtím, než do úřadu nastoupí republikán Donald Trump, který chce věznici ponechat otevřenou (United States: 2016 Country Review, ČT24 2016).

Mnoho hlasů při prezidentských volbách získal Obama od liberálně smýšlejících voličů, kterým byla sympatická jeho politika v environmentálních otázkách. Na rozdíl od prezidenta Bushe, Obama podporoval snižování zátěže na životní prostředí pro udržitelnou budoucnost, což reflektovalo jeho pozitivní přístup k podepsání Pařížské dohody.

Podle mnohých byla Obamova kampaň progresivnější, než jaký ve skutečnosti Obama byl ve výkonu své funkce. Spíše než radikální či progresivní byl Obama označován jako pragmatický. Pro Obamu bylo obtížné prosadit jakýkoliv důležitý legislativní návrh za situace, kdy byli demokraté v Senátu v menšině. Mnoho kritiků popisovalo Obamu jako oportunistu, který selhal v zajištění těch nejpotřebnějších a naopak pomáhal nejbohatším (Esposito a Finley 2012, s. 12).

V domácí politice se Obamovi podařilo prosadit důležitou domácí iniciativu již v hned prvním funkčním období. Ústředním prvkem amerického zdravotnictví je soukromé zdravotní pojištění, které je motivováno ziskem. Ti, kteří nejsou kryti pojištěním souvisejícím se zaměstnáním, si mohou zakoupit jednotlivé pojistné smlouvy, které jsou ovšem pro mnoho Američanů vydávající minimální mzdu nedosažitelné. Obamovi se podařilo prosadit reformu zdravotnictví The Patient Protection and Affordable Care Act v roce 2010, v platnost vzešel zákon v roce 2014. Reforma je často zjednodušeně označována jako „Obamacare“ a jedná se o ochranu občanů při vyjednávání se zdravotními pojišťovkami a cenově dostupnou zdravotní péčí.

Prezident Obama zvolil velice komplexní politiku národní bezpečnosti. Zaměřoval se na otázky jaderné a chemické bezpečnosti, zabezpečení infrastruktury a kyber-obranu, revizi Patriot Act a zacházení s lidmi podezřelými z terorismu. Mezi jeho úspěšnější snahy lze zařadit ochranu infrastruktury či obranu před budoucími útoky. Prezident Obama byl vágnější ohledně některých dalších hlavních slibů, které udělal během své kampaně. Jeho politika byla sice transparentnější, ale ne natolik, aby mohla být označována za progresivní. Navíc měla jeho administrativa ve zvyku vyjadřovat se kódovaným jazykem (např. při otázce, zda došlo při dopadení bin Ládina na mučící prostředky, Obamova administrativa uváděla, že se jednalo o „komplexní“ záležitost) (Esposito a Finley 2012, s. 236).

Obamu podpořila i řada žen a feministických hnutí. Volby v roce 2008 byly zajímavé hned z několika hledisek. Vítězným demokratickým kandidátem se stal sice Barack Obama, první občan tmavé pleti, ale zvítězil nad Hillary Clintonovou, bývalou první dámou a tehdejší senátorkou za stát New York. Clintonovou podporovala řada feministek, které si přály vidět první úřadující ženu v Bílém domě. Po prohrané nominaci se většina jejich hlasů přelila směrem k Baracku Obamovi, který se zavázal o prosazování rovnosti mezi pohlavími a ženskými právy.

Obamova administrativa byla obrazem rozmanitosti. Členem jeho vlády byly ženy, Afroameričané a Američané hispánského či asijského původu. Vybrané osobnosti byly technokraté, odborníci se zkušenostmi v daných oblastech. Obama se pokoušel zlepšit skrze svou mimořádnou rétoriku mediální obraz země po Bushově administrativě. Prezentoval se jako člověk se srdcem na správném místě. Pro mnohé své voliče byl viděn

jako hrdina, který dokáže změnit svět. Obamova vize transformace americké zahraniční politiky nadchla nejen na domácí půdě, ale i v zahraničí. Jeho poselství naděje v kombinaci s jeho osobním příběhem plným obětí a překážek, inspiroval voliče věřit, že zachrání zemi od krize směrem k větší spravedlnosti a prosperitě pro všechny občany. Ukázalo se, že miliony lidí, kteří hlasovali pro Obamu žilo v představě, že se stanou pouhými diváky transformačních procesů. Obě dominantní strany v americké politice, tedy Demokráté a Republikáni, jsou z velké části financovány z korporátních prostředků a silně ovlivňovány lobbíngem, až na několik výjimek je nutné pro většinu iniciativ získat alespoň 60 hlasů v Senátu. Je tedy jen zbožným přáním předpokládat, že jednotlivec bez ohledu na to, jak talentovaný a dobře zvolený může být, výrazně ovlivní směřování státu.

1.8.3 Bezpečnostní dimenze

Barack Obama svým způsobem vděčný za svůj politický úspěch Bushově administrativě. Již v době, kdy Obama působil jako senátor ve státě Illinois, vystoupil v říjnu 2002 na protiválečném shromáždění v Chicagu a označil Bushovu válku jako "hloupou válku". Toto označení se později stalo stěžejním i v jeho kampani při demokratických primárkách. Obama tvrdil, že Bushovo odmítnutí ukončit válku poskytuje teroristům to, co skutečně chtějí: tedy americkou okupaci neurčité délky, nákladů a důsledků. Hillary Clinton a další vedoucí demokratičtí představitelé byli v tehdejší době pro vedení války, Obama se naopak jasně vymezil proti ní, což ho jasně odlišilo od jeho protikandidátů. Zatímco Bush odmítal přijmout fakt, že globalizace mění podobu světové politiky, Obama byl toho názoru, že globalizovaný svět představuje celou řadu hrozeb, které překračují státní hranice. Těmto hrozbám se ale Spojené státy nemohou postavit samy a je nutné jim čelit společně s dalšími státy (Lindsay 2011).

1.8.3.1 Afghánistán

Obama představa o zahraniční politice byla jasná. Jeho hlavním záměrem bylo ukončit intervenci v Iráku, ale v souladu se svým předchozím tvrzením, přislíbil vyslat více amerických vojáků do Afghánistánu. Afghánistán označil za hlavní prioritu své administrativy. Úkolem Mezinárodních bezpečnostních podpůrných sil NATO byla podpora rekonstrukce Afghánistánu a rozvoj afghánské vlády, armády a policie. Mezinárodní bezpečnostní podpůrné síly (International Security Assistance Force, ISAF)

se skládala z necelých 62 000 vojáků ze 42 zemí, včetně 26 členů NATO. Talibán a další povstalecké skupiny podkopávaly stabilitu v mnoha oblastech země. Kromě téměř 30 000 amerických vojáků v rámci ISAF, Spojené státy ještě dodatečně nasadily dalších přibližně 13 000 vojáků v rámci operace Trvalá svoboda (OEF). Jednalo se zejména o protipovstalecké a bojově orientované mise podél hranic s Pákistánem. Představitelé Spojených států a NATO opakovaně vyzývali k vyslání větších vojenských jednotek a vybavení své evropské spojence. Mnoho evropských zemí bylo však zdrženlivých a ohrazovalo se, že čelí obtížným omezením včetně snižování zdrojů na vojenské záležitosti. Využívání tzv. národních výhrad (national caveats)⁴, bylo zejména problematické při operaci v Afghánistánu v rámci Severoatlantické aliance. Podle kritiků takovýto postup může vést k tzv. dvoustupňové NATO alianci, ve které některé země poskytují bojové jednotky zatímco jiné poskytují mírovou a rozvojovou pomoc (Mix 2009).

Úspěch pátrání po leaderovi Al-Kajdy Usámy bin Ládina, který byl zabit při nebezpečné vojenské operaci v Pákistánu v květnu 2011, byl jedním z největších Obamových sukcesů v zahraniční politice. Tento milník symbolicky označoval konec desetiletí trvajících éry boje proti terorismu. Zdálo se, že Al-Kajda ztratila svoji přitažlivost, nejenom kvůli dronovým útokům, jejichž počet byl pod vedením Obamovy administrativy až stonásobně zvýšen (z 52 za Bushovy administrativy na více než 500 za Obamovy) (Nünlist 2016).

Drony se jevily jako efektivní a účinný nástroj v boji proti džihádistickému terorismu a umožnily Obamovy odvolat americké pozemní jednotky z nebezpečných oblastí. Nicméně útoky dronů v Pákistánu, Libyi, Jemenu a Somálsku vyvolaly citlivé otázky národní suverenity a naopak podpořily džihádistickou radikalizaci ve zmíněných zemích (Nünlist 2016).

1.8.3.2 *Írán*

Obama krátce po svém zvolení zahájil vstřícný dialog s Íránem ohledně jeho jaderného programu (Lindsay 2011). Írán je označován jako významný geopolitický hráč v oblasti, má kapacity pro posílení regionální stability a bezpečnosti v regionu, navíc může

---

⁴ Politicko-vojenská omezení některých vlád zapojit své vojáky do vojenských operací.

významnou měrou přispívat v boji proti terorismu a obchodu s drogami. EU spolupracuje se Spojenými státy a figuruje ve vzájemném dialogu jako přímý vyjednaváč.

Vztahy mezi EU (dříve EHS) byly po dlouhou dobu nestabilní zejména kvůli odcizení po islámské revoluci a nesouhlasným postojem Íránu vůči hegemonistické politice Spojených států a jeho záporným postojem k samotné existenci státu Izrael. Íránská činnost v oblasti jaderné politiky a porušování lidských práv zemi, byly další atributy, které omezovaly politickou, kulturní a ekonomickou spolupráci mezi oběma stranami. (Book of Europe (10): Iran-EU Relations, 2011).

Spojené státy a EU se dlouhodobě obávaly, že íránské obohacování uranu poskytuje zemi možnost sestavit jaderné zbraně v relativně krátkém čase. Dlouhodobé nepřátelství Íránu vůči Izraeli a Spojeným státům, vývoj balistických střel schopných dosáhnout Evropy, podpora militantních skupin Hizbaláh a Hamas, dále zhoršovaly vzájemné vztahy (Mix 2009).

Krize ve vztazích mezi EU a Íránem započala po roce 2003, kdy bylo objeveno zařízení na obohacování uranu v Natanzu a závod na výrobu těžké vody v Araku. Navíc Mezinárodní agentura pro atomovou energii (IAEA) upozornila na to, že Írán 18 let tajně obohacoval uran. Od objevení íránských tajných jaderných aktivit, skupina označovaná jako EU-3 (Francie, Německo, Velká Británie, v čele s Javierem Solanou, tehdejší Vysokým představitelem Evropské unie pro společnou zahraniční a bezpečnostní politiku), hrála významnou vyjednávací roli v diplomatických jednáních s Íránem. V roce 2006 se k této skupině připojily Čína, Rusko a Spojené státy, a vytvořily tak vyjednávací skupinu P5+1. Historie vyjednávání s Íránem obsahuje sérii navrhovaných obchodních, energetických stimulů s politickou spoluprací výměnou za upuštění od programu obohacování uranu (Mix 2009).

Na konci roku 2004 ovšem Írán začal opět obohacovat uran. Historie se opět opakovala, státy EU-3 (Británie, Francie a Německo) znovu zdůrazňovaly diplomatické snahy, které zabránily okamžité krizi. Navzdory odporu USA, EU zachovalo předchozí politiku kritického dialogu s Íránem. Tato politika vedla k podepsání Pařížské dohody mezi Íránem a EU v roce 2004, jedná se o dodatkový protokol ke Smlouvě o nešíření jaderných zbraní. Írán přijal rozhodnutí zastavit obohacování uranu výměnou za ekonomickou,

technologickou a jadernou spoluprací (Europe's Iran diplomacy 2008, Coville 2014, Bláhová a kol. 2006).

Írán souhlasil, že pozastaví svůj program obohacování uranu a přijme evropskou pomoc při budování lehko-vodního reaktoru (který je užitečný pouze pro civilní energetické účely). Vyjednávání na mezinárodní politické scéně byla zkomplikována zvolením radikálního konzervativce a populisty Mahmuda Ahmadínežáda v roce 2005, které vedlo k rozšiřování a urychlování procesu obohacování uranu. Hlavním důvodem, proč zdoluhavý proces vyjednávání nepřesvědčil Írán od upuštění od svého jaderného programu, byla neschopnost EU dělat kompromisy, protože se bála, že by to vedlo k okamžitému stažení podpory USA. Rok 2006 ale znamenal velký milník v oblasti sankcí, Rada bezpečnosti OSN se poprvé rozhodla podniknout právní kroky proti Íránu na základě RB OSN č. 1737. Původně přísné akce byly zmírněny kvůli Rusku a Číně, sankce byly omezeny na zákaz dovozu a vývozu produktů spojených s jadernou činností a zmrazena aktiva několika íránských firem a jednotlivců, dále se objevily zákazy dodávek technologií a zařízení pro vojenské účely, obchodních transakcí s íránskými ropnými firmami atd. Uvalení sankcí OSN nenávratně změnilo dynamiku jednání zemí EU-3 a Íránu, nicméně šéf pro zahraniční politiku Javier Solana se pravidelně účastnil jednání s íránskými vyjednavací. Některé evropské země se kvůli frustraci z nedostatku pokroku v jednání a patové situaci v OSN, rozhodly podpořit návrh pro samostatné sankce EU. Za tímto návrhem stála francouzská vláda vedená Nicolasem Sarkozym, která se rozhodla jít v opačných šlépějích než Chiracova administrativa, a podpořit USA. Návrh separátních sankcí ze strany Francie a Británie byl zamítnut koalici států Německo, Itálie a Rakousko za tvrzení, že by samostatné sankce EU pouze podkopaly postavení EU figurující jako vyjednaváč (Europe's Iran diplomacy 2008, Střítecký a kol. 2011).

Prvních 28 měsíců Obamovy administrativy skutečně přineslo některé dříve deklarované záměry. V červnu 2010 Rada bezpečnosti uložila nové sankce Íránu. Toto rozhodnutí nebylo důležité jenom kvůli tomu, že zvýšil tlak na Teherán, ale i kvůli tomu, že získal podporu dvou vetujících členů rady, Číny a Ruska. Ruská podpora byla reflektována úspěchem Obamovy snahy resetovat vztahy s Moskvou. V září roku 2009 přehodnotil americkou protiraketovou obrannou politiku, zrušil Bushův systém protiraketové obrany dlouhého doletu a započal Rusy podporovaný systém krátkého doletu. Tato změna

umožnila podpis nové smlouvy START a rovněž i spolupráci s Moskvou s ohledem na Střední Asii a Afghánistán. Obama později spolupracoval ještě s Británií a Francií pro zajištění spolupráce Číny a Ruska v Radě ohledně autorizování příslušných operací pro ochranu libyjských civilistů před útoky Muammara Kaddáfího (Lindsay 2011).

Za své úsilí o vytvoření pozitivní atmosféry v mezinárodních vztazích a svou vizi světa bez jaderných zbraní, byl Obama oceněn Nobelovou cenou za mír již na podzim roku 2009. Tato cena tedy spíše než reálné činy reflektovala Obamovy ambice změnit svět. Při svém projevu v Káhiře v červnu 2009 oznámil nový začátek vztahů mezi Spojenými státy a muslimským světem. Když iránský režim brzy poté potlačil "Zelené hnutí"⁵, Washington i v souvislosti s iránským jaderným programem zpřísnil sankce vůči této zemi ve spolupráci s dalšími stálými členy Rady bezpečnosti OSN a Německem (Nünlist 2016). Tehdejší Vysoká představitelka Unie pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku, Catherine Ashton, v roce 2008 vyzvala k posílení jednotného postoje k iránské jaderné kauze. Následně byl na konci roku přijat Radou *The New Lines for Action*, dokument, který cílil na sjednocení postojů členských států EU, a zároveň byla podpořena unilaterální sankce EU vůči Íránu podporující sankce udělené OSN (Střítecký a kol. 2011). Vztah mezi Spojenými státy a Íránem zůstal na mrtvém bodě až do března 2013, kdy Obama administrativa započala sérii tajných dvoustranných jednání s iránskými úředníky v Ománu. Obamova administrativa doufala, že vytvoří cestu pro více formální jednání o jaderném odzbrojení po iránských volbách, které byly naplánovány na červen 2013 (Sterio 2016).

Obamova politika vyjednávání nepřinášela své výsledky dokud nebyl do čela země zvolen prezident Hasan Rúhání, který krátce po svém zvolení vyzval k obnovení seriózních jednání se Západem o iránském jaderném programu. V srpnu 2013 došlo k prvnímu telefonátu na vysoké úrovni mezi představiteli Spojených států a Íránu od roku 1979. Po několika kolech jednání mezi vysokými představiteli signatářských států byla 24. listopadu 2013 podepsána prozatímní dohoda *Joint Plan of Action* v Ženevě. Její podepsání umožnilo krátkodobé pozastavení části iránského jaderného programu výměnou za snížené ekonomické sankce a vedlo k hlubší spolupráci na dlouhodobé dohodě (Sterio 2016). 14. července 2015 ve Vídni podepsán přelomový dokument *Joint*

---

⁵ Označení pro liberální protivládní protesty v Íránu v červnu 2009.

Comprehensive Plan of Action (Společný komplexní plán akce, nebo také Íránská dohoda) mezi Íránem a tzv. skupinou P5+1, do které patří USA, Velká Británie, Francie, Čína, Rusko a Německo. Tato dohoda ve svém výsledku odstraňovala sankce uvalené na Írán a otevřela mu opět bránu na světový trh s ropou (Mazák 2015). Dohoda byla úspěchem pro Obamu a EU hned ve dvou rovinách v kombinaci použití diplomacie s tvrdými ekonomickými sankcemi (Nünlist 2016).

Írán se na základě této dohody musí zbavit většiny svého méně obohaceného uranu a zastavit snahy produkovat nebo získávat více jaderného paliva, to vše doprovázené povinnými inspekcemi ze strany Mezinárodní agentury pro atomovou energii. Konkrétně se jedná o redukci obohaceného uranu o 96 % na 300 kg, zmrazení obohacovací kapacity o dvě třetiny (to znamená i žádnou další výstavbu nových centrifug), snížení zásob obohaceného uranu (všechny zásoby 20% obohaceného uranu musí být konvertovány nebo zředěny), nepokračovat ve výrobě těžké vody v reaktoru v Araku a v neposlední řadě umožnit sledování oblasti ve spolupráci s Mezinárodní agenturou pro atomovou energii a s tím související poskytování informací inspektorům a jejich širší přístup do klíčových jaderných zařízení (European Union External Action 2014).

Dohoda umožnila okamžité pozastavení některých sankcí ze strany EU, zbytek sankcí, které zahrnují omezení na vývoz ropy a zemního plynu, převoz technologií, širší ekonomická a opatření a zbrojní embargo byla uvolněna na počátku letošního roku po schválení dohody Radou bezpečnosti a Íránskou vládou (Rettman 2015).

Federica Mogherini zdůraznila, že dohoda je výsledkem silné politické vůle všech zúčastněných stran, ale že její největší zásluhu lze přičítat právě Evropské unii. Toto odvážné tvrzení kontrastuje s obvykle rezervovanou rétorikou, kterou zastává EU. Role EU se při řešení jaderné krize v Íránu během let měnila. Zpočátku byla primární role EU jako prostředníka mezi Íránem a mezinárodním společenstvím. Jak jednání pokročila, EU se projevila jako asertivní hráč schopný formulovat své vlastní politické zájmy. EU zastávala názor, že vojenské řešení proti Íránu by bylo nepřijatelné a svými kroky nakonec dokázala prosadit i konstruktivní jednání, která nakonec vedla k podepsání dohody. Tímto EU prokázala své ambice stát se nezávislým hráčem v multipolárním světě (Ramani 2015).

Dohodu lze označit jako nejdůležitější diplomatický dokument dosažený prezidentem Obamou a může být viděna jako potenciální první krok ke stabilizaci Středního východu. Přesto zůstává ve Spojených státech velmi kontroverzní (Mead 2016). Dohoda má značné odpůrce v řadě Republikánů v americkém kongresu, zejména i v postavě nově zvoleného 45. prezidenta Spojených států Donalda Trumpa. Podezřívavé jsou i sunnitské státy okolo Golského zálivu, které se obávají regionálních ambicí šíitského Íránu a také, co může zlepšení americko-iránských vztahů znamenat pro vztahy jejich zemí s Washingtonem. Nepřekvapuje ani negativní reakce ze strany Izraele, který tuto dohodu označuje jako historickou chybu z obavy, že zisk stovek milionů dolarů Írán podpoří v expanzi a agresi na Blízkém východě. Podle kritiků Obamova neochota připustit možnost přímého útoku, pokud by Írán jednal proti mezinárodnímu přesvědčení, snížila americký vliv (Mademov a Paul 2015, Rettman 2015).

Nicméně kvůli balistickým zkouškám íránské vlády byly některé sankce vůči Íránu opět zavedeny. Dohoda se totiž soustředila čistě na jaderný program, ne na balistický. Íráncům se pochopitelně zavedení sankcí nelíbí, Kongres Spojených států navíc opět schválil zákon, který o deset let prodlužuje zákon o možnosti uvalení protiránských sankcí. Íránská strana se proto obrátila na Evropskou unii, aby pomohla vyřešit situaci (Sanger a Kaplan 2016). Samotná dohoda, jakožto klíčový úspěch Obamovy administrativy, je tak i kvůli zmíněnému nesouhlasnému postoji Donalda Trumpa, ohrožena.

1.8.3.3 Rusko

Po ruské invazi v srpnu 2008 do Gruzie, se vzájemné vztahy Ruska se Západem ochladily na historické minimum od konce studené války. Problematická se stala i otázka umístění americké protiraketové obrany v Polsku a České republice. Zatímco Spojené státy obhajovaly výstavbu protiraketové obrany jako systém čelící možné hrozně jaderných zbraní v Íránu, Rusko v jeho výstavbě vidělo potenciální oslabení vlastní jaderné politiky (Mix 2009).

Nicméně vztahy Spojených států s Ruskem byly tzv. resetovány v roce 2009 s nástupem Obamovy administrativy na úřad. Zpočátku byla navržená pragmatická spolupráce úspěšná. Spojené státy a Rusko podepsaly novou smlouvu START pro kontrolu jaderných zbraní, Moskva souhlasila s umístěním amerických vojsk a materiálu v Afghánistánu,

navíc zpřísněním sankcí skrze OSN vůči Íránu Rusko značně podpořilo Obamovu administrativu. Rozšiřování NATO do postsovětského prostoru již nebylo hlavní prioritou; Moskva ani nepoužila své právo veta při hlasování o intervenci v Libyi v roce 2011. Nicméně tento úspěšný trend vzájemné spolupráce byl narušen v ruských parlamentních volbách roku 2011. Vlna masivních protestů proti údajným volebním podvodům se brzy obrátila proti samotnému Vladimíru Putinovi. Rusko se začalo bát Oranžové revoluce⁶ proběhlé na Ukrajině a znovu utužilo režim se zvýšenou protizápadní propagandou (Nünlist 2016). Ve stejné době ovšem Spojené státy i Evropská unie nesouhlasily s ruským postupem u řady politických otázek, včetně uznání gruzínské Abcházie a Jižní Osetie jako nezávislých zemí. EU i Spojené státy dále nesouhlasily s ruskou podporou režimu Bašára Asada v Sýrii a maření amerického a evropského úsilí v řešení tohoto konfliktu, včetně Rady bezpečnosti OSN (Mix 2015).

Vzájemné vztahy EU a USA s Ruskem se ještě horšily zejména v souvislosti s krizí na Ukrajině a v Sýrii. Na rozdíl od USA, nemají země EU jednotný společný přístup ke svému východnímu sousedovi, jejich vztah se dá charakterizovat jako komplexnější a provázanější, pokud se jedná o energetické a ekonomické otázky. V uplynulém desetiletí se energetická bezpečnost stala významným evropským problémem v souvislosti s globální poptávkou po energiích. EU jako celek je závislá až z jedné třetiny na dovozu zemního plynu z Ruska a asi z jedné čtvrtiny na dovozu plynu a ropy jako celku. Pro tvůrce americké a evropské politiky se navíc vlivem ukrajinské krize z Ruska jako strategického partnera, stal spíše strategický problém.

Vzájemná závislost Ruska a EU jako dodavatelů a odběratelů je komplikována vztahem tzv. nárazníkových států mezi Bruselem a Moskvou, tedy zeměmi, které nejsou členy EU, ale obě dvě strany mají v těchto zemích své zájmy (zejména se jedná o Ukrajinu, Gruzii, Bělorusko, Moldavsko a další kaspické země). Tyto státy se nacházejí v nepříjemném postavení – jsou místem střetávání západních laboratoří pro další rozšiřování EU a testování ruského revanšismu. Proto není překvapením, že Ukrajina jako politický středobod této zóny, se stala místem střetávání zahraničních politik mezi Ruskem a EU, s energií jako klíčovým médiem. Přes území Ukrajiny vedou dva hlavní plynovody, které

---

⁶ Série protestů a politických událostí, které se konaly v Ukrajině od konce listopadu 2004 do ledna 2005, v bezprostředním následku po údajně zmanipulovaných volbách.

spojují trhy v Německu, Rakousku, Itálii, Slovinsku a Chorvatska, celkově až 80 % dodávek ruského plynu směřuje do zemí EU přes území Ukrajiny. Jako tranzitní země je ovšem i Ukrajina sama závislá na dodávkách plynu z Ruska (Smith, Hadfield a Dunne 2012, s. 441-460, Tichý 2009).

Americko-evropské vztahy s Ruskem se dostaly na historické minimum v souvislosti s ruskou anexí Krymu v únoru 2014 a následovanou invazí do východních částí Ukrajiny (Mix 2015). Tato snaha destabilizovat Ukrajinu, překvapila vedoucí představitele Spojených států i Evropské unie a vedla Obamovu administrativu k přehodnocení své politiky vůči Rusku (Applebaum 2015). Krym je pro Rusko historicky a vojensky významnou oblastí, jeho anexi ruská vláda odůvodnila historickou náležitostí oblasti právě k Rusku a nutnou obranou místních obyvatel před novou prozápadní kyjevskou vládou. Následovalo narychlo provedené referendum, ve kterém převážná většina obyvatel Krymu hlasovala pro setrvání v Ruské federaci, nebyli na něm ovšem přítomní mezinárodní pozorovatelé, proto nebylo referendum ani anexe uznána mezinárodním společenstvím a bylo uloženo první kolo sankcí vůči krymským a ruským fyzickým a právnickým osobám (Mix 2015).

Rusko navíc kromě narušování ukrajinské suverenity provedlo řadu vojenských cvičení, cílené zejména na pobaltský region (členské země NATO), ale také na Finsko a Švédsko. Poprvé od rozpadu Sovětského svazu byla aliance nucená uvažovat o bezpečnost některých ze svých členů. Obamova administrativa podporovala ekonomické sankce uložené ruským oligarchům a bankám s vazbami na prezidenta Putina, ve stejné době, ale odkazovala na Ukrajinskou krizi jako na regionální problém. Toto označení se zdá být jako zdůrazňujícím prvkem vzdálenosti Spojených států a Evropy. Jednání vedená za Evropskou unii s Ruskem vedla německá kancléřka Angela Merkelová, která z pochopitelných historických důvodů nebude uvažovat o použití vojenské síly. Pokud by ovšem došlo k situaci, kdy Rusko bude pokračovat v postupu na další území za hranice Ukrajiny, bude nutná reakce NATO či Spojených států. Součástí diplomatických jednání Merkelové s Putinem v Minsku v únoru 2015 nebyly přítomné důležití vojenští partneři, což značně znehodnotilo jejich význam (Applebaum 2015).

Ukrajinská armáda je od dubna 2014 zapojena v konfliktu se separatisty ze dvou samozvaných republik na východě Ukrajiny, ve kterém již zemřelo více než 4300 lidí.

Spojené státy a další západní vlády tvrdí, že existuje přímá souvislost přítomnosti ruských vojenských jednotek podporujících separatisty, ať už se jedná o materiální podporu, včetně těžkých a palných zbraní. Rusko naopak odmítá, že by poskytovalo separatistům více než politickou podporu či humanitární pomoc. Americko-evropská spolupráce v reakci na Ukrajinskou krizi se neobešla bez napětí. Spojené státy byly pro zavedení rozsáhlejších sankcí přesahující jednotlivce a konkrétní subjekty na širší odvětví ruského hospodářství, neboť na rozdíl od evropských zemí relativně omezené ekonomické vazby s Ruskem v oblasti obchodu, investic i energií. Závislost některých evropských zemí na obchodu s Ruskem značně stěžuje uvalování vyšších sankcí. V posledních měsících vstoupila ruská ekonomika do recese, příčinou byl i slabý rubl a vysoká inflace. Podle analytiků za recesí stojí ale i prudký pokles cen ropy a sankce uvalené západem. Uzavření přístupu ruských firem na kapitálové trhy navíc způsobil odliv soukromého kapitálu. Rusko se proto snaží o reformy domácí politiky pro nahrazení části importu a změnu orientace na čínský trh (Mix 2015).

Spekulace o budoucím vývoji konfliktu oscilují mezi zamrzlým konfliktem, od plánování dalších možných vojenských zisků zahrnující separatistická teritoria, k nalezení způsobu, jak de-eskalovat napětí a zmírnit konflikt. V lednu 2015 předložila Vysoká představitelka EU Mogherini návrh na zmírnění sankcí, který stáhla po znovu vypuklých bojových akcích na východě Ukrajiny. Každý takový návrh je závislý na ochotě Ruska splnit všechny body dohody o příměří ze září 2014. Obamova administrativa investovala více než 1,3 miliard dolarů pro pomoc na Ukrajině, včetně výcviku, výbavy pro ozbrojené síly a humanitární pomoci. Nicméně je zřejmé, že pro Obamu nebyla Ukrajina klíčovým zájmem, alespoň ne natolik jako pro Rusko Vladimira Putina (Mix 2015, Toosi 2016).

Vojenští představitelé Spojených států a NATO opakovaně potvrdily závazek aliance ke kolektivní obraně. NATO učinilo strategické rozhodnutí přesunout těžké zbraně do zemí hraničící s Ruskem a Spojené státy obnovily přítomnost tanků. Je ovšem otázkou, zda k podobným rozhodnutím nemělo dojít již dříve, a mohlo být tak zabráněno ruské agresii. Místo toho docházelo mnoho let k zanedbávání evropského obranného řešení evropským politickým zřízením, ale i Obamovou administrativou. Rusko se zdá být nyní na vzestupu, finančně podporuje širokou škálu anti-EU a anti-NATO hnutí, krajně pravicové a krajně levicové politické strany, od francouzské Národní fronty, rakouské Strany svobody,

maďarský Jobbik po řeckou Syrizu (Applebaum 2015). V celé řadě evropských zemí byli zvoleni proruští političtí představitelé na tzv. zlomové linii východ-západ. Jedná se o levicové prezidenství Miloše Zemana, pravicová vláda Viktora Orbána v Maďarsku a středo-levá vláda Roberta Fica na Slovensku. Tito představitelé přeorientovali svou zahraniční politiku k vybudování pevnějších vazeb s Ruskem. Před hlubším sblížením těchto vlád s Kremlem je brání institucionální a právní rámec EU (Haran a Burkovskiy 2016).

Evropská unie nakonec podepsala asociační dohodu s Ukrajinou v červnu roku 2014 a plánuje zemi poskytnout více než 11 miliard euro za účelem rozvojové pomoci a ve formě úvěrů z evropských finančních institucí. Spojené státy i EU podporují asistenční programy MMF a Světové banky pro pomoc Ukrajině za předpokladu, že Ukrajina přijme příslušné reformy pro boj proti korupci (Mix 2015).

Obama započal své prezidenství se snahou tzv. resetovat vztahy s Ruskem. Krize na Ukrajině a převládající ruská agrese, ovšem způsobily, že Obama namísto kladného vztahu, končí své prezidenství se sankcemi uvalenými na Rusko. Rostoucí napětí s Ruskou federací změnilo dřívější předpoklady o evropské bezpečnosti jako takové, energetické bezpečnosti a budoucnosti Severoatlantické aliance. Pro dalšího amerického prezidenta je proto výzvou najít způsob, jak podpořit evropský kontinent v dlouhodobém projektu pro udržení západní aliance a uchránit ji od ruského revanšismu (Applebaum 2015).

1.8.3.4 Libye

V roce 2011 vlna protestů označovaná jako arabské jaro znamenala pro Obamu administrativu dilema jeho duální strategie angažovanosti a strategického omezování. Na jedné straně arabské společnosti bojovaly za svobodu proti stávajícím režimům, což podporoval sám Obama dva roky před tím ve svém projevu v Káhiře, na druhou stranu byly tyto represivní režimy strategickými partnery pro USA a spojenci v boji proti al-Kajdě (jak režim Husního Mubaraka v Egyptě, tak i Muhammada Kaddáfího v Libyi).

V případě libyjské občanské války Obama upřednostňoval rezoluci OSN pro vytvoření bezletové zóny, která vytvořila cestu pro letecké útoky západních zemí. Spojené státy asistovaly Francii, Velké Británii a dalším členským zemím NATO v jejich zásahu proti režimu Kaddáfího, bez níž by evropské země nebyly schopny vést samotnou válku. Válka v Libyi se Obamovi hodila ze strategického hlediska, neboť toužil po lepší transatlantické spolupráci a sdílení nákladů. Válka v Libyi byla totiž jasným příkladem toho, že NATO a EU nejsou schopny bez amerického vedení, i když bylo skryté, vést vojenskou operaci. Nicméně Obama zpětně označil absenci plánu mezinárodního společenství na dobu po sesazení Kaddáfího jako chybný krok, neboť země později upadla do chaosu a část země je dokonce ovládaná frakcemi Islámského státu. Chaotická situace v zemi nepomáhá ani při řešení migrační krize, kdy skrze Libyi prochází velká část migrantů z Afriky do zemí EU (Nünlist 2016, ČT24 2016).

1.8.3.5 Sýrie a Islámský stát

Spojené státy a evropské země spolupracují ve snaze čelit Islámskému státu a hledat politické řešení pro stále probíhající politický konflikt v Sýrii který započal již na počátku roku 2011 v rámci tzv. vlny protestů a revolucí označované jako arabské jaro. Islámský stát kontroluje rozsáhlé části Iráku a Sýrie.

Spojené státy jsou vedoucím činitelem multilaterální koalice usilující o degradaci a zničení Islámského státu, materiálně a finančně podporuje skupiny bojující proti teroristické organizaci. Členské země NATO Belgie, Kanada, Dánsko, Francie, Nizozemsko a Velká Británie se podílely na leteckých náletech na ovládaná místa v Iráku. Další evropské země se zavázaly pro materiální podporu a humanitární pomoc kurdským silám v Iráku. Stejně jako Spojené státy je EU znepokojena občanskou válkou v Sýrii, ve které zemřelo podle některých zdrojů až přes 450 tisíc lidí. Spojené státy i EU odsoudily Assadův režim a usilují o zastavení násilí a jednání s režimem s opozicí. Akce Spojených národů jsou ale blokovány vetem Ruska a Číny v Radě bezpečnosti, EU se proto rozhodla uložit rozsáhlé sankce Assadově režimu a společně s USA uznala syrskou Národní koalici jako jediného legitimního nástupce syrského lidu (I am Syria 2016, Mix 2015).

Masová vlna migrace způsobená válkou v Sýrii znamenala pro Evropu příliv uprchlíků, na které nebyla připravena. Obavy z šíření terorismu vedly ke vzniku krajně pravicových

politických stran a hnutí, které svůj politický úspěch zakládaly na strachu z imigrantů. Tyto obavy byly odůvodněny tím, že občanská válka vytvořila živnou půdu pro vznik extrémistických organizací, mezi nimiž je nejznámější Islámský stát (ISIS) a Syria Conquest Front (původně Al Nusra Fron, oficiální odnož al-Kajdy v Sýrii). ISIS se stala magnetem pro džihádisty z celého světa, z nichž někteří se vrátili zpět do zemí původu, aby spáchali teroristický čin. Režim Bašara al Assada byl schopen se udržet u moci jen díky podpoře Hizballáhu⁷ a dalších převážně šíitských milicí podporovaných íránským režimem, které mají ve vládou držených oblastech země stále prominentnější místo. Navíc Rusko díky svým akcím v Sýrii získalo nejsilnější roli na Středním východě od konce studené války. Podle mnohých je možné že bude Obamův postup v Sýrii později reflektován ještě hůře než byl Bushův postup v Iráku. Chybou bylo, že Obama a jeho administrativa nezasáhla včas proti režimu Bašara al Assada, ale místo toho dosáhla dohody s ním a jeho ruskými sponzory (Boot 2016). Obama svoji strategii boje proti Islámskému státu a přístup k syrskému konfliktu pochopitelně obhajoval jako správný postup. Diplomatická jednání podle jeho názoru chránila zemi před zájmy Ruska a Íránu a umožnila syrskému prezidentovi Assadovi být součástí změny vládnoucího systému, která může vést k jednotnějšímu mezinárodnímu postupu v boji proti Islámskému státu (Lee 2015).

Pro zbytek světa se tato dohoda stala demonstrací americké nerozhodnosti a způsobila pokračování konfliktu, který rezonuje dnešní společností jako krutá ukázka neschopnosti mezinárodního společenství tento konflikt zastavit. Je možné, že Obama viděl riziko v boji proti Assadově režimu jakožto podporovatele Íránu. Obama si vysoce cenil dosažené jaderné dohody s Íránem a boj proti Assadově režimu by tuto dohod mohl narušit. Politika Obamovy administrativy, která se zaměřuje na bombové útoky proti ISIS a podporuje Kurdské milice v boji proti nim, a zároveň střídavě vyjednává s Vladimírem Putinem a Bašarem Assadem, není dobrým řešením. I v případě, že bude ISIS poražen, na povrchu se objeví v pokračující občanské válce další extrémistické skupiny prahnoucí po kontrole dalších území jako například Syria Conquest Front. Jediným způsobem, jak porazit extremisty se zdá být ukončení občanské války a pravděpodobně vytvoření i více státních celků, které by byly schopné účinně kontrolovat území v Sýrii (Boot 2016).

---

⁷ Libanonská šíitská politická a militantní organizace, odpůrce Izraele.

V lednu 2015 po teroristických útocích v Paříži, ke kterým se přihlásili příslušníci Al-Kájdý a Islámského státu, zvýšilo přetrvávající obavy z evropské zranitelnosti terorismem i vzhledem k otevřeným vnitřním hranicím EU a nedostatečné vnější ochraně. Od počátku existence Islámského státu přetrvávají obavy o evropských občanech, kteří cestují do Sýrie či Iráku za účelem připojení se k Islámskému státu. Spojené státy a EU se proto snaží aktivně spolupracovat v boji proti terorismu ve fórech jako je Financial Action Task Force a prostřednictvím dohod jako je SWIFT, která umožňuje orgánům přístup k finančním datům (Mix 2015).

Válka v Sýrii je od samého počátku rozdílná oproti té v Libyi zejména tím, že syrský režim má k dispozici schopné, integrované ozbrojené síly a moderní systém protivzdušné obrany stejně jako kontroverzní chemické zbraně. Nejsilnější opoziční skupina proti režimu Bašara Asada se skládala z džihádistů, které západní svět nechtěl vyzbrojovat. Podle Obamy, Asad překročil neviditelnou hranici, když západní inteligenční složky potvrdily, že jeho režim využil v srpnu 2013 jedovatý plyn, který zabil 1429 civilistů. Nicméně v rámci americké vlády i skupiny G20 panovala nejednotnost, jak reagovat na danou situaci v Sýrii. Předseda Evropské komise Donald Tusk označil příčinu této neschopnosti v podporování syrského režimu Ruskem a Íránem (Boot 2016, ČTK Aktuálně.cz 2016). Rusko a Čína navíc na rozdíl od války v Libyi hlasovaly proti rezoluci OSN a bojkotují tak snahy o vyřešení občanské války, která se stále více komplikuje. Podle mnohých Obamova neschopnost prosadit řešení patové situace těžce poškodila důvěryhodnost USA na Středním východě a vytvořila příležitost pro Rusko a Írán vstoupit do vakua sféry politického vlivu historicky vymezeného Spojenými státy (Nünlist 2016).

1.8.3.6 NATO

Stejně jako EU i NATO zažilo dramatické změny v průběhu posledních dvou desetiletí. Od konce Studené války přibýlo k Severoatlantické alianci 12 členských států z Centrální a Východní Evropy. Zatímco hlavním záměrem aliance byla v posledních letech převážně operace v Afghánistánu, ale členské státy pokračovaly v dlouhodobých diskuzích o úloze a budoucnosti NATO. Během uplynulého roku konflikt na Ukrajině eskaloval napjaté vztahy s Ruskem a vzájemné vztahy se tak staly ústředním tématem v těchto diskuzích. Vedoucí roli ve vyjednáváních s Ruskem nadále hrají Spojené státy, krize a konflikt na Ukrajině způsobil přehodnocení americké zahraniční politiky o předpokladech evropské

bezpečnosti. Ruský postup na Ukrajině, zvýšený počet námořních a vzdušných aktivit v těsné blízkosti řady evropských zemí vyvolaly nátlak na NATO k návratu ke svému tradičnímu poslání jakožto aliance zaměřené na kolektivní teritoriální obranu. Tento vývoj také postrčil mnoho evropských zemí ke zvýšení výdajů na obranu.

V reakci na ruskou agresi, učinila Obamova administrativa kroky k ujištění zájmu o bezpečnost svých evropských spojenců. Základním stavební kamenem byla iniciativa European Reassurance Initiative (ERI), kterou původně navrhl prezident Obama v červnu 2014. V prosinci 2014 Kongres odhlasoval přidělení 810 milionů dolarů pro financování ERI, i přes nedostatečnou propracovanost navrhovaných činností. ERI v podstatě rozšiřuje opatření, která byla přijata Spojenými státy již dříve v roce 2014, včetně vojenských přesunů do Polska a pobaltských států, umístování tanků a jiné vojenské techniky ve východní Evropě. Očekává se, že přítomnost amerických vojáků zůstane na stejné úrovni, okolo 67 000 vojenských příslušníků. Spojenci se nadále dohodli na vytvoření nového konceptu připravenosti Joint Task Force (VJTF), která by měla být schopná reagovat během pár dní na jakoukoli hrozbu. (Mix 2015).

Před krizí na Ukrajině se debaty ohledně budoucnosti NATO točily hlavně kolem budoucnosti aliance ve světle ukončení dekádu trvající mise v Afghánistánu. Zejména s ohledem na rozpočtová omezení, kterým čelí mnoho evropských vlád, se američtí představitelé dlouhodobě obávají, že klesající příspěvky evropských vlád by mohly narušit jednotu aliance výrazně spoléhající na americké vojenské kapacity. Poslední přijatý strategický plán byl přijatý na summitu v roce 2010 a stanovuje tři základní úkoly aliance: kolektivní obrana, krizové řízení a kooperativní bezpečnost. Strategický koncept tak opět potvrzuje roli NATO jako vojenské aliance. Věnuje se zejména zajišťování kolektivní obrany a bezpečnosti svých členů, ale také vyzývá své členy, aby i nadále rozvíjeli schopnosti pro průzkumné operace – včetně protipovstaleckých akcí, stabilizace a rekonstrukce státu; a pro konfrontaci nových výzev současnosti - mezinárodního terorismu, šíření zbraní hromadného ničení a kybernetické a energetické bezpečnosti. V následcích mise v Afghánistánu se ovšem analytici domnívají, že veřejné mínění vůči bojovým operacím, nedostatek politické vůle a potřebných zdrojů, může učinit evropské státy méně ochotné zúčastnit se dalších misí v zámoří (Mix 2015).

1.8.4 Politicko-kooperativní dimenze

Když v roce 2009 Obama nastupoval do prezidentského úřadu, chápal, že je nutné přizpůsobit zahraniční politiku novým skutečnostem, neboť v dlouhodobém horizontu je globální dominance založená především na ekonomické výkonnosti. Bushovy války značně vyčerpaly státní rozpočet, bylo nutné přijmout ambiciózní ekonomické reformy pro stabilizaci finančního trhu. V zahraniční politice se Obama od samého počátku angažoval k obnově globální důvěry v USA, která byla negativně poznamenána Bushovou érou. Obama chtěl proto obnovit poškozené vztahy s transatlantickými partnery, nevyjímaje EU, ale i diplomaticky navázat nové s protivníky Washingtonu. Díky své osobní minulosti byl schopen navázat diplomatické vztahy i s nezápadním světem viz jeho obrat směrem k asijským trhům (Nünlist 2016).

1.8.4.1 Kuba

Obama učinil průlomové kroky při oteplení vztahů s dlouhodobým nepřitelem Spojených států, když v březnu letošního roku přiletěl na třídní návštěvu na Kubu. Jeho kroky mají ovšem i své odpůrce, kteří vidí za zlepšením vztahů spíše snahu o zviditelnění prezidenta na konci jeho druhého funkčního období, a poukazují na nedostatečnou snahu o zlepšení lidskoprávních podmínek na Kubě (Valíčková 2016).

Kubou rezonuje vděčnost Obamovi, že ukončil desetiletí staré americko-kubánské odcizení, ale jeho postup je označován jako pomalý. Kubánci bojují každý den o uspokojení svých základních potřeb a progresivní ekonomické reformy komunistického systému kubánského prezidenta Raúla Castra nemění jejich život dostatečně rychle. Někteří Kubánci vyjadřují zklamání v americkém prezidentovi, kubánská vláda sice podniká významné kroky pro legalizaci soukromých podniků, ale skutečná změna poměrů může trvat pravděpodobně ještě mnoho let (Toosi 2016).

1.8.4.2 Brexit

Velká Británie je historicky klíčovým hráčem ve vzájemných vztazích mezi EU a Spojenými státy, což je reflektováno nejen blízkým vztahem s Washingtonem, ale i úlohou Británie v evropské bezpečnosti a jejím členstvím v EU. Vzájemné vztahy EU-USA a USA-EU, ale nebyly vždy jen harmonické, hovoříme-li o názorových

rozdílnostech na téma intervence v Iráku. Tehdy britský premiér Tony Blair podpořil prezidenta Bushe, zatímco EU s invazí nesouhlasila. Později britská otázka vyvolala u Spojených států otázky ohledně spolehlivosti jako mezinárodního partnera. Výsledkem bylo, že se Spojené státy začaly daleko více než kdy dříve spoléhat při řešení evropských problémů na Německo.

Referendum o setrvání Velké Británie v EU se konalo 23. června 2016. Již před samotnou volbou Obama opakovaně podporoval setrvání země v EU a varoval britské voliče, že dohoda uzavřená o volném obchodu s Washingtonem nebude platná, pokud Britové zvolí odchod z EU. Brexit by mohl podle mnohých znamenat začátek konce Evropské unie jako celku. Existovaly obavy, že vznikne tzv. dominový efekt separatistických nálad šíření vlny euroskeptismu v dalších zemích EU: Proto britské rozhodnutí opustit EU (označované též jako Brexit) znamenalo pro desetiletí budovaný evropský projekt soudržnosti a stability velkou ránu.

Nicméně nezávisle na předchozích tvrzeních, Obama ve svém projevu po britském referendu hovořil o respektování rozhodnutí britských obyvatel po britském rozhodnutí opustit EU a zdůraznil vzájemné zvláštní vztahy a členství v NATO jako zásadního činitele pro zahraniční, bezpečnostní a hospodářskou politiku. Zároveň podpořil EU jako zprostředkovatele stability, hospodářského růstu, šíření demokratických hodnot a ideálů po celém evropském kontinentu i mimo něj (Reilly 2016). Obama rovněž označil spojení s Velkou Británií jako klíčové pro čelení globálním výzvám včetně boje proti rozšiřování výskytu viru ebola; podepsání iránské a pařížské dohody; a boje proti Islámskému státu.

Obama varoval před nepřiměřenými obavami, které následovaly po referendu. Na základě rozhovorů s tehdejší britským premiérem Cameronem, s nímž ho pojilo úzké přátelství, a německou kancléřkou Angelou Merkelovou, uvedl, že si je jist, že Evropská unie bude postupovat pragmaticky, aby byl zajištěn pořádaný odchod Velké Británie. Obama se rovněž nechal slyšet, že EU a USA budou nadále úzce spolupracovat na světovém dění. Předseda Evropské rady Donald Tusk se následně vyjádřil, že je důležité, aby svět vnímal Brexit jako nešťastný incident a nikoliv jako začátek desintegračního procesu (Rettman 2016).

1.8.4.3 Pařížská dohoda

Pařížská dohoda podepsaná Obamou 22. dubna 2016 byla průlomovým úspěchem v oblasti boje proti změnám klimatu. Spojené státy a Čína, dva největší znečišťovatelé na světě, ratifikovali dohodu v září roku 2016. Indie, jakožto další obrovský znečišťovatel, ratifikovala dohodu hned následující měsíc. Dohoda je ovšem označovaná jako značně zranitelná, neboť proti jejímu podpisu vystupovali představitelé republikánské strany, jmenovitě i nastupující prezident Donald Trump. Nicméně ratifikace dohody zavazuje státy dodržovat její plnění po dobu čtyř let, takže okamžité pozastavení není možné (Milman 2016).

1.8.5 Ekonomická dimenze

Mezinárodní obchod je hlavním motorem americké prosperity. Stav globální ekonomiky proto může mít značný vliv na ekonomiku Spojených států a tím pádem i na prostředky plynoucí do zahraniční politiky. Ekonomika USA a EU představuje asi polovinu světového HDP a třetinu světového obchodu, jejich vztah charakterizují i 4 biliony dolarů ve vzájemných investicích. Oboustranný obchod v současné době generuje zhruba 13 milionů pracovních míst. Kromě vzájemného obchodu obě strany intenzivně spolupracují v oblasti výzkumu a vývoje. Vzájemný obchod měl být podpořen dohodou o Transatlantickém obchodním a investičním partnerství, ambiciózní komplexní obchodní dohodou s cílem zvyšování hospodářského růstu a podporou pracovních míst (The White House 2014). Globální finanční krize, recese, zvyšující se nezaměstnanost a úpadek bank proto představovaly vzájemnou výzvu pro oba dva trhy (Mix 2009).

Jedním z hlavních pilířů ekonomiky Spojených států je podpora volného obchodu. Není proto divu, že Spojené státy stály za vznikem organizací podporující obchodní liberalizaci, ať už se jedná o Všeobecnou dohodu o clech a obchodu (GATT, později nahrazeno WTO), Světové banky či Mezinárodního měnového fondu. V posledních dvou zmiňovaných organizacích se hlasovací práva odvíjejí od výše přispívané částky, přičemž právě Spojené státy jsou největším donorem. Spojené státy tak de facto mohou vetovat jakékoliv opatření, které není v souladu s jejich zájmy (Kozák, Lepš a Thim 2009, s. 103).

Velmi asymetrický vztah vznikl mezi Čínou a Spojenými státy. Spojené státy importují čínské výrobky a Čína drží americké dolary a dluhopisy, ve skutečnosti tak poskytují

půjčku Spojeným státům. Čína tak nashromáždila 2,5 bilionu dolarů v devizových rezervách. Vztah těchto dvou zemí posunuje globální rovnováhu sil, protože Čína by mohla přinést Spojené státy na kolena tím, že by prodávala dolary na finančním trhu. Kdyby ovšem Čína prodávala americké dolary, snížila by hodnotu svých rezerv, protože hodnota dolaru by klesla, tím by byla ohrožena ochota Spojených států pokračovat v dovozu levného čínského zboží, což by znamenalo ztrátu pracovních míst a nestabilitu v Číně. Ani Spojené státy ani Čína nejsou ochotny ničit asymetrickou rovnováhu, proto Spojené státy umožnily postupný nárůst čínského vlivu na mezinárodních fórech (G-20) (Nye 2011, s. 56).

1.8.5.1 TTIP

Transatlantické obchodní a investiční partnerství je navrhovanou smlouvou o volném obchodu mezi EU a USA (jednání jsou vedena již od roku 2013), jejímž cílem je snížení tarifů a regulačních překážek, které v současné době narušují vzájemný obchod. TTIP má zajistit, aby světový obchod nadále probíhal na základě pravidel, která upřednostňují americké a evropské korporace (Nünlist 2016). TTIP je pro větší vzájemný bilaterální obchod, investiční potenciál, důvěru ve vzájemnou spolupráci v oblasti regulace, zlepšování postavení obou stran ve světové ekonomice a diplomacii a podporu konkurenceschopnosti v globálních hodnotových řetězcích pro nadnárodní korporace zapojené v TTIP. TTIP byla od samotného počátku kontroverzní. Proti jejímu podepsání jsou zejména nevládní organizace, které se obávají o snížení zdravotních a environmentálních standardů a proniknutí geneticky modifikovaných potravin na náš trh. Odborové organizace se obávaly dalšího oslabování pracovních podmínek. O jejím skutečném dopadu na zaměstnanost a růst HDP se přeli i ekonomové (Pelkmans 2015).

Jádro TTIP se týká hlavně snížení technických, sanitárních a fytosanitárních překážek obchodu, a dalších regulačních překážek na trzích zboží a služeb. Je důležité zmínit, že TTIP se měla stát pokročilou obchodní dohodou, ale regulačními vlastnostmi v kombinaci s obchodem a investicemi se však například v minulosti zabývala i WTO (Všeobecná dohoda o clech a obchodu a Všeobecná dohoda o obchodu se službami). TTIP je ovšem komplexnější bilaterální dohodou, její význam spočívá zejména ve spojení dvou významných ekonomik. TTIP se zabývá několika oblastmi včetně obchodu se zbožím a celi, obchodem se službami a veřejnými zakázkami. Jádrem dohody je i spolupráce na

regulační soudržnost, technické překážky obchodu, opatření proti nemocím rostlin a zvířat a další specifické sekce. Třetí oblast se rovněž zabývá selektivními regulačními prvky, zaměřuje se například na práva duševního vlastnictví, udržitelný rozvoj atd. (Pelkmans 2015).

Skepsse panuje zejména v oblastech urovnávání sporů mezi investory a státem, dohoda totiž dostatečně neřeší problémy s investičními arbitrážemi. Podle kritiků by mohla dohoda omezit schopnost EU implementovat regulace v řadě oblastí, kde se podniky cítí být ohroženy. Občané se zase obávají o ochranu osobních údajů (Mix 2015). Kontroverzní u dohody zůstává fakt, že po dlouhou dobu byla jednání spojená s dohodou netransparentní. Evropská komise zareagovala na vlnu kritiky a zveřejnila dokumenty, které byly předtím drženy v tajnosti. Nicméně ty nejdůležitější části dokumentů nebyly k dispozici, což podle mnohých bylo způsobeno tím, že doposud dokument neexistoval v ucelené podobě.

Ratifikace dohody byla jedním z hlavních cílů Obamovy administrativy, ale nově zvolený prezident republikán Donald Trump se nechal několikrát slyšet, že je proti těmto druhům obchodních dohod. Tyto dohody podle jeho názoru způsobily, jako například Severoatlantická dohoda o volném obchodu (NAFTA), radikální zrychlení schopnosti korporací outsourcingovat pracovní místa do Mexika a do jiných zemí. Trump rovněž zastával názor, že navrhovanou mnohostrannou obchodní dohodu nahradí příznivějšími dohodami na bilaterální úrovni. Proti dohodě zejména v Evropě bezmála tři roky bojovali i různí environmentální aktivisté a odbory, kteří se obávali o narušení demokratického řádu a předání moci velkým nadnárodním korporacím (Moore 2016, Dearden 2016). Obama před svým odchodem z funkce označil německou kancléřku Merkelovou, s níž na vyjednáváních spolupracoval, za pravděpodobně nejbližšího mezinárodního partnera za posledních osm let v úřadu. Němečtí představitelé i nadále doufají, že by se Trumpova předvolební rétorika mohla změnit a podpořit dohodu, nicméně to ale závisí na budoucích vzájemných jednáních (Borger 2016).

7. Závěr

Na počátku práce byla položena výzkumná otázka: „Jak se změnila zahraniční politika Obamovy administrativy oproti Bushově administrativě?“, na kterou se nyní pokusím odpovědět.

Během Bushovy administrativy došlo k posunu politiky směrem od zaměření na domácí problémy k těm zahraničním, což bylo do určité míry způsobeno teroristickými útoky 11. září a následnou válkou proti teroru. Jeho politika byla později nazvána Bushovou doktrínou, která byla ovlivněna hlavně přítomností blízkých poradců prezidenta z neo-konzervativního prostředí. Jejím nejviditelnějším projevem bylo vyhlášení války proti teroru a vojenskou intervencí nejprve v Afghánistánu a později v Iráku, které destabilizovaly Střední Východ a s jejichž následky se svět potýká dodnes. Bushova administrativa se změnila v asertivní zahraniční politiku hegemonizmu a šíření demokracie. Bush se strategií unilaterálního preemptivního chování odlišil od ostatních amerických prezidentů a od nejednoznačné politiky Clintonových let. Od roku 2006 bylo ovšem jasné, že Bushův záměr nebyl úspěšný. Nepodařená transformace Iráku a Afghánistánu ke stabilním demokraciím, dohnala Bushovu administrativu k více pragmatickému přístupu, který byl zřetelný v posledních letech války v Iráku.

Když se Obama stal prezidentem Spojených států, mnoho lidí cítilo naději v pozitivní změnu a liberálnější budoucnost. Hlavním tématem, na kterém založil svou prezidentskou kampaň, bylo uzavření věznice v Guantanámu, ukončení války v Iráku a boj proti Al-Kájdě a Talibanu. Mezi jeho největší úspěchy se později zařadilo zabití vůdce Al-Kájdy Usámy bin Ládina. Obama se na rozdíl od Bushe profiloval jako multilateralista a za své inspirativní projevy byl oceněn na počátku svého volebního období Nobelovou cenou míru. Tato cena tedy spíše než reálné činy reflektovala potenciál změnit svět k lepšímu. Bohužel Obama čelil silné opozici v Kongresu, proto se stalo problematické prosadit některé jím navrhované politiky, včetně uzavření věznice v Guantanámu. Obamova neschopnost transformovat americkou zahraniční politiku měla několik příčin. Jednalo se o složité problémy, které zdědil od svého předchůdce, ale na vině se přičinily i události odehrávající se ve světě, které nebyly Obamovy nakloněny. Na samém vrcholu oněch problémů byla finanční krize: Obama strávil více než šest měsíců snahou zabránit kolapsu

americké ekonomiky a tím i mezinárodního finančního systému. Čistě zahraniční politické výzvy jako byl Střední východ, klimatické změny a šíření jaderných zbraní, bylo problematické řešit i na multilaterální úrovni. Arabské jaro, které se prohnalo arabskými státy od severu Afriky až po Střední východ místo změn přineslo ještě zhoršení poměrů a destabilizovalo region. I přes Obamovu neochotu vojensky zasahovat, jeho administrativa nakonec souhlasila s intervencí v Libyi po tlaku ze strany Francie a Velké Británie. Obama později označil absenci plánu po sesazení Kaddáfího za velkou chybu, neboť Libye nyní figuruje jako zhroucený stát bez jakékoliv mocenské struktury.

Arabské jaro rovněž přineslo Obamovi dilema: na jedné straně podporoval ve svých projevech např. v Káhiře změnu poměrů a pozitivní vztah k muslimským zemím, na straně druhé byly původní režimy historicky dlouhodobými strategickými partnery Spojených států na Středním Východě (např. Mubarakův Egypt). Obamova snaha vést diplomatická jednání s Assadovým režimem v Sýrii namísto rychlého řešení, které podle mnohých představovalo okamžitý vojenský zásah po chemických útocích na obyvatelstvo, vedla k eskalaci konfliktu, rozšíření Islámského státu a destabilizaci regionu. Je proto nutné si položit otázku, nakolik rozdílné dědictví přináší Obamova administrativa od té předchozí? Bush zanechal svému nástupci dědictví dvou válek, Obama zanechává zdevastovanou Sýrii a agresivní Islámský stát.

Přestože se Obama na počátku profiloval jako idealista, byl spíše defensivním realistou. Jeho administrativa kladla velký důraz na spolupráci se spojenci i v rámci multilaterálních institucí k legitimnímu dosažení mezinárodních cílů. Bushova doktrína obhajovala zachování amerického prvenství a podporu demokracie za každou cenu, i bez souhlasu multilaterálních organizací. Obamova administrativa neměla na rozdíl od Bushovy administrativy žádnou oficiální doktrínu, ale směřovala k odklonu od jednostranné rétoriky války proti teroru. Spíše ale měla vizi strategického dialogu a nepřímého vedení (leading from behind), což zrovna případě událostí v Evropě v souvislosti s ukrajinskou krizí, anexí Krymu a uprchlickou krizí, způsobilo kritické hlasy proti Obamovi. Obama byl označen jako slabý prezident, který místo řešení problémů, problémy spíše pojmenovával.

Výjimečnost Spojených států interpretoval Bush jako povinnost bojovat proti zlu a podporovat demokracii a bezpečí ve světě, což bylo využíváno jako ospravedlnění k

americké intervenci v Iráku. Naproti tomu Obama byl vůči výjimečnému postavení Spojených států indiferentní, uvědomoval si, že ve světě je mnoho aktérů, kteří se podílejí na světovém dění. Obamova administrativa si na druhou stranu zvolila propagaci demokracie silou příkladu ve stylu konceptu soft power.

V politicko-kooperativní dimenzi byl Bushův přístup naprosto odlišný. Bush označil Írán jako součást osy zla společně s režimy v Iráku a Severní Koreji. Naproti tomu Obamova administrativa intenzivně spolupracovala s Evropskou unií za vyžití diplomatických prostředků a sankcí k dosažení změny v iránském jaderném programu. V otázce změny klimatu, Obama dosáhl průlomové Pařížské dohody. Bush naproti tomu vystupoval proti předchozímu Kjótskému protokolu, který označil jako hrozbu pro americkou ekonomiku s odvoláním na nedostatečnost výzkumů o globálním oteplování.

Hlavním problémem Obamovy zahraniční politické strategie bylo ovšem to, že se opírala o přehnaně optimistické snahy. Obama předpokládal, že Spojené státy určí tón a ostatní budou následovat jejich vedení. Obama se postavil do pozice diplomata a ve jménu Franklina Roosevelta, Harryho Trumana a Johna Kennedyho chtěl změnit svět. Nepodařilo se mu ovšem vylepšit upadající americkou pověst na mezinárodní scéně ani posílit postavení Spojených států ve světě rozvíjejících se trhů, ve kterých se rovnováha přesunula pro vznik nových transnacionálních sítí. Prohlubující globalizace vytvořila svět, ve kterém je moc více rozptýlená mezi další státy i nestátní aktéry, a vedoucí pozice Spojených států dále oslabována. Pokud ani nastupující prezident Donald Trump nesladí své zahraniční politiky podle vyvíjejících se globálních trendů, rozdíl mezi činy a skutečnými úspěchy americké zahraniční politiky bude nadále narůstat a vůdčí úloha země bude nadále klesat.

Oba prezidenti při svém zvolení slíbili, že stmelí americkou společnost, namísto toho ale přispěli k její zvýšené polarizaci. Reakcí na současný stav americké politiky je reflexe letošních prezidentských voleb, ve kterých zvítězil médii nefavorizovaný republikánský kandidát Donald Trump nad demokratickou kandidátkou Hillary Clinton. Trump se stal hlasem všech, kteří hledají nepřátele a příčiny problémů všude jinde než u sebe. S návratem příslušníka republikánské strany do prezidentského úřadu lze očekávat návrat více konfrontační americké zahraniční politiky v následujících letech. Je velice pravděpodobné, že Trump naruší odkaz, který chtěl Obama po sobě zanechat v zahraniční

police Spojených států. Trump již během své prezidentské kampaně kritizoval Obamovu jadernou dohodu s Íránem a favorizoval znovuzavedení sankcí proti Kubě. Trump je i hlasitým odpůrcem TTIP, která se zatím odkládá na neurčito.

V rovině transatlantických vztahů mezi Evropskou unií a Spojenými státy bylo patrné rozčarování z Obamova přílišného zaměření na Asii a delegování důležitých strategických jednání na své evropské spojence (viz Merkelová a Putin o Ukrajině). Pro budoucího amerického prezidenta je klíčové, aby více spolupracoval s Evropskou unií, jak v dimenzi politicko-kooperativní, tak i bezpečnostní. V evropských zemích v posledních letech dochází ke krystalizaci společenských problémů, které mohou ovlivnit i směřování zahraniční politiky jednotlivých členských zemí a EU jako celku. Neschopnost hlavních tradičních evropských stran vyřešit ekonomické a sociální problémy vedla ke vzniku voličů anti-establishmentu a v mnoha evropských zemích došlo ke vzniku relativně nových politických stran, z krajně levicového či pravicového politického spektra. I když tyto strany mají obecně tendenci volat po nacionalismu, proti imigraci a islamizaci, téměř všechny jsou do určité míry i proti Evropské unii, ať už se jedná o oponování eura jako měny, další evropskou integraci či o samotné členství té konkrétní země v EU. Velká Británie, jako americký hlavní evropský spojenc, se v referendu rozhodla vystoupit z Evropské unie. EU tak čelí politické nestabilitě, ekonomickým problémům a sílící skepsi. Všechny tyto faktory můžou ovlivnit schopnost EU jednat a spolupracovat se Spojenými státy.

8. Seznam použitých zdrojů

Literatura

ALDEN, Chris a Amnon ARAN. *Foreign policy analysis: new approaches*. London: Routledge, 2012 [cit. 2016-11-07]. ISBN 978-0-415-42799-9.

DRULÁK, Petr. *Teorie mezinárodních vztahů*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-721-3.

EICHLER, Jan. *Bezpečnostní a strategická kultura USA, EU a ČR*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1956-9.

ESPOSITO, Luigi a Laura L. FINLEY. *Grading the 44th president: a report card on Barack Obama's first term as a progressive leader*. Santa Barbara: Praeger, c2012. ISBN 978-0-313-39843-8.

KOZÁK, Kryštof, Jakub LEPŠ a Michal THIM. *Zahraniční politika USA na začátku 21. století*. Praha: Asociace pro mezinárodní otázky, 2009. ISBN 978-80-87092-11-8.

NYE, Joseph S. *The future of power*. New York: Public Affairs, c2011. ISBN 978-1-61039-069-9.

SKOUPÝ, Jiří. *Zahraniční politika USA na začátku 21. století* [online]. Praha: Asociace pro mezinárodní otázky, 2009 [cit. 2016-10-12]. ISBN 978-80-87092-11-8.

SMITH, Steve, Amelia HADFIELD a Timothy DUNNE (eds.). *Foreign policy: theories, actors, cases*. 2nd ed. Oxford: Oxford University Press, c2012. ISBN 978-0-19-959623-2.

STEVENSON, Charles A. *America's foreign policy toolkit: key institutions and processes*. Los Angeles: Sage, c2013. ISBN 978-1-6087-1985-3.

STRÍTECKÝ A KOL. *Česká zahraniční politika: mezi politickým (ne)zájmem a byrokratickou efektivitou*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2011. ISBN 8086506932.

Odborné články

ALDEN, Chris. Foreign policy analysis [online]. London: University of London, 2011 [cit. 2016-11-04]. Dostupné z: http://www.londoninternational.ac.uk/sites/default/files/programme_resources/lse/lse_pdf/subject_guides/ir2137_ch1-3.pdf

APPLEBAUM, Anne. Obama and Europe. *Foreign Affairs* [online]. 2015, 94(5), 37-44 [cit. 2016-11-29]. ISSN 00157120.

BIRKENTHAL, Sara M. Grand Strategy in U.S. Foreign Policy: The Carter, Bush, and Obama Doctrines [online]. 2013 [cit. 2016-12-17]. Dostupné z: http://scholarship.claremont.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1671&context=cmc_theses

BLÁHOVÁ, Michaela a kol. Současný vývoj v Íránu. *Parlament České republiky* [online]. 2006 : 9 [cit. 2016-11-16]. Dostupné z: www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=20654

CUCIURIANU, ML 2014, 'THE US-EU RELATION. COMPETITION OR COOPERATION', *SEA: Practical Application Of Science*, 2, 3, pp. 275-279, Academic Search Ultimate, EBSCOhost, viewed 16 November 2016.

DALGO, Emily. Bush and Obama Pre- and Post-9/11: A Comparative Analysis. *Clocks and Clouds: A Journal of National and Global Affairs* [online]. 2016 [cit. 2016-12-17]. Dostupné z: <https://edspace.american.edu/clocksandclouds/2016/02/01/bush-and-obama-pre-and-post-911-a-comparative-analysis/>

GHIMIŞ, Ana-Maria;Giuglea. AMERICA'S NEW GRAND STRATEGY - AN INHERITED STEP BACK? *Strategic Impact* [online]. 2012, 44(3), 98-110 [cit. 2016-12-18]. ISSN 18415784.

HINCU, Roxana. THE EU-US RELATIONS IN AN EMERGING MULTIPOLAR WORLD. *Centre for European Studies (CES) Working Papers* [online]. 2014, 6(2a), 111-122 [cit. 2016-11-29]. ISSN 20677693.

LINDSAY, JAMES M. George W. Bush, Barack Obama and the future of US global leadership. *International Affairs* [online]. 2011, 87(4), 765-779 [cit. 2016-12-09]. DOI: 10.1111/j.1468-2346.2011.01003.x. ISSN 00205850.

MAMEDOV, Eldar a Amanda PAUL. EU-Iran relations post-Vienna: the way forward. *European Policy Centre*[online]. 2015 [cit. 2016-11-21]. Dostupné z: http://www.epc.eu/pub_details.php?cat_id=4&pub_id=5820

MIX, Derek E. 2009. 'THE UNITED STATES AND EUROPE: CURRENT ISSUES', *Current Politics & Economics Of Europe*, 20, 4, pp. 463-482, Business Source Complete, EBSCOhost, viewed 18 November 2016.

MIX, Derek E. The United States and Europe: Current Issues. *Federation of American Scientists* [online]. 2015 [cit. 2016-12-02]. Dostupné z: <https://www.fas.org/sgp/crs/row/RS22163.pdf>

NÜNLIST, Christian. The Legacy of Obama's Foreign Policy. *CSS Analyses in Security Policy* [online]. 2016, (188), 1-4 [cit. 2016-12-10].

PELKMANS, Jacques;Lee. TTIP: Political and Economic Rationale and Implications. *Intereconomics* [online]. 2015, 50(6), 312-343 [cit. 2016-11-27]. DOI: 10.1007/s10272-015-0557-8. ISSN 00205346.

QUINLAN, J. P. (2003). Drifting apart or growing together? The primacy of transatlantic economy. Washington DC: Center for Transatlantic Relations [cit. 2016-11-16].

RHODES, Matthew. OBAMA AND THE NEW “NEW EUROPE” [online]. 2014. The George C. Marshall European Center for Security Studies [cit. 2016-12-12]. ISSN 1863-6020. Dostupné z: http://www.marshallcenter.org/mcpublicweb/mcdocs/files/College/F_Publications/occPapers/occ-paper_23-en.pdf

STERIO, Milena. PRESIDENT OBAMA'S LEGACY: THE IRAN NUCLEAR AGREEMENT? *Case Western Reserve Journal of International Law* [online]. 2016, 48(1/2), 69-82 [cit. 2016-12-20]. ISSN 00087254.

WALTZ, Kenneth Neal. Theory of international politics. Boston: McGraw-Hill, c1979. ISBN 0-07-554852-6.

Internetové zdroje a elektronické verze tištěných zdrojů

Book of Europe (10): Iran-EU Relations. *Iran Review* [online]. 2011 [cit. 2016-11-16]. Dostupné z: http://www.iranreview.org/content/Documents/Book_of_Europe_10_Iran_EU_Relations.htm

BOOT, Max. Cleaning Up Obama's Syria Mess. *Commentary* [online]. 2016, 141(9), 1-5 [cit. 2016-12-16]. ISSN 00102601. Dostupné z: <https://www.commentarymagazine.com/articles/cleaning-up-obama-syria-mess/>

BORGER, Julian. Transatlantic trade deal 'not realistic' under Trump, German official says. *The Guardian* [online]. 2016 [cit. 2016-12-15]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2016/nov/15/germany-trump-ttip-trade-deal>

COVILLE, Thierry. EU and Iran Towards a New Partnership? *Institut de Relations Internationales et Stratégiques*[online]. 2014 [cit. 2016-11-16]. Dostupné z: <http://www.iris-france.org/44347-eu-and-iran-towards-a-new-partnership/>

ČT24. Obama zpytuje svědomí: Největší chyba? Zásah v Libyi bez dalšího plánu. ČT24 [online]. 2016 [cit. 2016-12-11]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/1752061-obama-zpytuje-svedomi-nejvetsi-chyba-zasah-v-libyi-bez-dalsiho-planu>

ČT24. Spojené státy propustily 15 zajatců z Guantánama. Česká televize [online]. 2016 [cit. 2016-12-01]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/1877294-spojene-staty-propustily-15-zajatcu-z-guantanama>

ČTK. Tváří v tvář brutalitě syrského režimu a jeho spojenců nejsme efektivní, uvedli lídři EU. *Aktuálně.cz* [online]. 2016 [cit. 2016-12-16]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/lidri-evropske-unie-kritizovali-rusko-a-iran-za-podporu-basa/r~912e8db2c34f11e68e65002590604f2e/>

DEARDEN, Nick. TTIP was defeated by activists – Trump just exploited public anger over it. *The Guardian* [online]. 2016 [cit. 2016-12-15]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2016/nov/14/ttip-defeated-activists-donald-trump>

Encyclopædia Britannica [online]. Encyclopædia Britannica, Inc., 2016 [cit. 2016-10-12]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/foreign-policy>

English Oxford Living Dictionaries [online]. Oxford University Press, 2016 [cit. 2016-10-12]. Dostupné z: https://en.oxforddictionaries.com/definition/liberal_democracy

Europe's Iran diplomacy. *EUCE* [online]. 2008 [cit. 2016-11-16]. Dostupné z: <http://europe.unc.edu/wp-content/uploads/2013/08/Brief7-0803-iran.pdf>

European Union External Action. E3/EU +3 nuclear negotiations with Iran: Terms of the agreement on a Joint Plan of Action, including measures to be undertaken by the European Union. *European Union External Action* [online]. 2014 [cit. 2016-11-21]. Dostupné z: http://eeas.europa.eu/statements/docs/2013/131219_02_en.pdf

FATHOLLAH-NEJAD, Ali. From Bush to Obama: US Policy Towards Iran. *Global Research* [online]. 2011 [cit. 2016-12-17]. Dostupné z: <http://www.globalresearch.ca/from-bush-to-obama-us-policy-towards-iran/26669>

FISCHER, Sebastian. Why Obama's Legacy Hinges on Europe. *Spiegel Online* [online]. 2014 [cit. 2016-12-12]. Dostupné z: <http://www.spiegel.de/international/world/foreign-policy-legacy-of-obama-administration-in-european-hands-a-960902.html>

FLANDEROVÁ, Linda. Soft power: mít či nemít? *Ústav Mezinárodních Vztahů Praha* [online]. 2013 [cit. 2016-10-14]. Dostupné z: <http://www.iir.cz/article/soft-power-mit-ci-nemit>

HARAN, Olexiy a Petro BURKOVSKYI. Will U.S.-Ukraine Relations Survive the Obama Years? *The Wilson Quarterly* [online]. 2016 [cit. 2016-12-07]. Dostupné z: <http://wilsonquarterly.com/quarterly/the-post-obama-world/will-u-s-ukraine-relations-survive-the-obama-years/>

HILLARY, J.(2014). The Transatlantic Trade and Investment Partnership. Brusells: Rosa- Luxemburg-Stiftung, February [cit. 2016-11-16].

HIRSCH, Jordan Chandler. How America bamboozled itself about Iran: from Bush to Obama, a story of mishandled negotiations and ludicrous dreams. Commentary [online]. 2015, 139(4), 16-22 [cit. 2016-12-22]. ISSN 00102601.

CHIVVIS, Christopher S. a Jana PUGLIERIN. Transatlantic Relations After Obama [online]. The RAND Blog. 2016 [cit. 2016-12-06]. Dostupné z: <http://www.rand.org/blog/2016/10/transatlantic-relations-after-obama.html>

I am Syria. Death tolls. [online]. [cit. 2016-12-06]. Dostupné z: <http://www.iamsyria.org/death-tolls.html>

KAPLAN, Robert D. Obama Is No George H. W. Bush. The National Interest [online]. 2016 [cit. 2016-12-12]. Dostupné z: <http://nationalinterest.org/feature/obama-no-george-h-w-bush-15406?page=2>

KARLAS, J.. Liberalismus a velké teorie mezinárodních vztahů [online]. Mezinárodní vztahy, Severní Amerika, 39, čen. 2004. [cit. 2016-11-07]. Dostupné z: <<https://mv.iir.cz/article/view/112>>.

KARLAS, J.. Současné teorie mezinárodních institucí. Mezinárodní vztahy, Severní Amerika, 42, bře. 2007. [cit. 2016-12-06]. Dostupné z: <https://mv.iir.cz/article/view/249>.

LEE, Carol E. President Obama's Recent Foreign Policy Strides a Fragile Legacy. The Wall Street Journal [online]. 2015 [cit. 2016-12-19]. Dostupné z: <http://www.wsj.com/articles/president-obamas-recent-foreign-policy-strides-a-fragile-legacy-1450624694>

LINDSAY, James M. The Globalization of Politics: American Foreign Policy for a New Century. Council on Foreign Relations [online]. 2003 [cit. 2016-10-14]. Dostupné z: <http://www.cfr.org/world/globalization-politics-american-foreign-policy-new-century/p6330>

MAZÁK, Michal. GP Briefing: Iránska jadrová dohoda a súčasnosť: naruší testovanie novej balistickej strely jej implementáciu? *Global Politics* [online]. Global Politics:

časopis pro politiku a mezinárodní vztahy, 2015 [cit. 2016-11-21]. Dostupné z: <http://www.globalpolitics.cz/clanky/gp-briefing-iranska-jadrova-dohoda-a-sucasnost-narusi-testovanie-novej-balistickej-strely-jej-implementaciu>

MEAD, Walter Russell. Assessing Obama's foreign policy [online]. 2016 [cit. 2016-12-07]. Dostupné z: <http://www.ispionline.it/en/publicazione/assessing-obamas-foreign-policy-14441>. Italian Institute for International Political Studies.

MILMAN, Oliver. Paris climate deal a 'turning point' in global warming fight, Obama says. *The Guardian* [online]. 2016 [cit. 2016-12-19]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/environment/2016/oct/05/obama-paris-climate-deal-ratification>

Ministerstvo životního prostředí [online]. Pařížská dohoda k Rámcové úmluvě OSN o změně klimatu. 2015 [cit. 2016-10-14]. Dostupné z: http://www.mzp.cz/cz/parizska_dohoda

MOORE, James. What would happen to TTIP if Donald Trump wins the presidency? *Independent* [online]. 2016 [cit. 2016-12-15]. Dostupné z: <http://www.independent.co.uk/news/world/americas/us-elections/donald-trump-ttip-what-will-happen-if-he-wins-us-election-2016-trade-deals-a7369426.html>

MORNINGSTAR, Richard a BLACKER, Coit. World Orders: Unilateralism vs Multilateralism. *Harvard International Review* [online]. 2004 [cit. 2016-10-14]. Dostupné z: <http://hir.harvard.edu/europeworld-orders/>

Office of the United States Trade Representative. Transatlantic Trade and Investment Partnership (T-TIP). [online]. 2016 [cit. 2016-11-16]. Dostupné z: <https://ustr.gov/ttip>

POLITICO. What's Obama's European legacy? *POLITICO* [online]. 2016 [cit. 2016-12-12]. Dostupné z: <http://www.politico.eu/article/what-will-define-barack-obamas-european-legacy-eu-us/>

RAMANI, Samuel. Why the European Union is a Big Winner from the Iran Deal. *Huffington Post* [online]. 2015 [cit. 2016-11-21]. Dostupné z:

http://www.huffingtonpost.com/samuel-ramani/european-union-iran-deal_b_7978588.html

RETTMAN, Andrew. Iran deal complicates EU-Israel relations. *EU Observer* [online]. 2015 [cit. 2016-11-21]. Dostupné z: <https://euobserver.com/foreign/129651>

RETTMAN, Andrew. Obama: Brexit does not mean end of the EU. *EU Observer* [online]. 2016 [cit. 2016-12-19]. Dostupné z: <https://euobserver.com/foreign/134263>

ROGIN, Josh. George W. Bush Bashes Obama on Middle East. *Bloomberg View* [online]. 2015 [cit. 2016-12-19]. Dostupné z: <http://origin-www.bloombergvew.com/articles/2015-04-27/george-w-bush-bashes-obama-on-middle-east>

SANGER, David a Thomas KAPLAN. Senate Votes to Extend Iran Sanctions Authority. *The New York Times* [online]. 2016 [cit. 2016-12-21]. Dostupné z: <http://www.nytimes.com/2016/12/01/us/politics/iran-nuclear-sanctions-senate.html>

SOBOTA, Jiří. Volby století. *Respekt* [online]. 2016 [cit. 2016-11-15]. Dostupné z: <https://www.respekt.cz/tydenik/2016/44/volby-stoleti>

SPÁČILOVÁ, Klára. Spojené státy. *Euroskop.cz* [online]. 2016 [cit. 2016-11-16]. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/9131/sekce/spojene-staty/>

THE WHITE HOUSE. Fact sheet: U.S.-EU Economic Ties That Bind. *The White House* [online]. 2014 [cit. 2016-12-15]. Dostupné z: <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2014/03/26/fact-sheet-us-eu-economic-ties-bind>

TICHÝ, Lukáš. Dvě kola rusko-ukrajinské plynové krize 2009. *Euroskop.cz* [online]. 2009 [cit. 2016-11-23]. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/46/11211/clanek/dve-kola-rusko-ukrajinske-plyнове-krize-2009/>

TOOSI, Nahal. How the World Fell Out of Love with Obama. *Politico Magazine* [online]. 2016 [cit. 2016-12-19]. Dostupné z: <http://www.politico.com/magazine/story/2016/07/barack-obama-world-popularity-cuba-egypt-ukraine-bbc-documentary-214032>

TORBATI, Yeganeh a Phil STEWART. Trump could easily erase much of Obama's foreign policy legacy. Reuters [online]. 2016 [cit. 2016-12-12]. Dostupné z: <http://www.reuters.com/article/us-usa-election-obama-foreignpolicy-idUSKBN1352UE?il=0>

United States: 2016 Country Review. United States Country Review [online]. 2016, Dostupné z: <http://eds.b.ebscohost.com/>, 1-1269 [cit. 2016-11-28].

VALÍČKOVÁ, Kateřina. Normalizace vztahu USA-Kuba. Global politics [online]. 2016 [cit. 2016-10-14]. Dostupné z: <http://www.globalpolitics.cz/gp-briefing/normalizace-vztahu-usa-kuba-2>

WEST, Thomas G. a William A. SCHAMBRA. The Progressive Movement and the Transformation of American Politics [online]. 2007 [cit. 2016-12-07]. Dostupné z: <http://www.heritage.org/research/reports/2007/07/the-progressive-movement-and-the-transformation-of-american-politics>

WIKE, Richard, Jacob POUSHTER a Hani ZAINULBHAI. As Obama Years Draw to Close, President and U.S. Seen Favorably in Europe and Asia. Pew Research Center [online]. 2016 [cit. 2016-12-21]. Dostupné z: <http://www.pewglobal.org/2016/06/29/as-obama-years-draw-to-close-president-and-u-s-seen-favorably-in-europe-and-asia/>